plaut

TRINVMMVS.

(CEI TREI ARGINȚI).

PERSOANELE:

LVXVRIA CVM INOPIA. PROLOGVS.	Luxuria cu Inopia. Prologus.
MEGARONIDES. SENEX.	Megaronides. Bătrân.
CALLICLES. SENEX.	Callicles. Bătrân.
LYSITELES. ADVLESCENS.	Lysiteles. Tânăr.
PHILTO. SENEX.	Philto. Bătrân.
LESBONICVS. ADVLESCENS.	Lesbonicus. Tânăr.
STASIMVS. SERVVS.	Stasimus, Rob.
CHARMIDES. SENEX.	Charmides. Bătrân.
SYCOPHANTA.	Sycophanta.

— Acțiunea se petrece la Athena —

www.digibuc.ro

TRINVMMVS.

REPREZENTATĂ LA ANUL 194 A. CR.

— I. Piesă din greceşte. Originalul grec „*Thensaurus*“ al lui Philemon. *Thensaurus*, pe româneşte „*comoara ascunsă*“. Plautus i-a schimbat însă numele grec în „*Trinummus*“, adică „*Cei trei bani de argint*“, plata, pe care o primeşte unul, care-şi vinde conştiinţa, ca să înşele. Fiind vorba de o comoară, numele dântâi ar fi fost mai nimerit; dar Plautus l-a schimbat în „*Trinummus*“, spre a concretiza lipsa de conştiinţă a omului, care se vinde pentru arginţi.

Are prologus pronunţat de fiinţe alegorice. Este un prologus original, care, spre deosebire de celelalte, cu excepţie *Asinaria*, nu are argumentum. A fost jucată la sărb. *Megalensiene*, din luna Aprilie, cu prilejul alegerii unor noi Edili. (v. 990, deunde se poate deduce şi data).

— II. *Cuprinsul. Prologus.* Cele două divinităţi alegorice: *Luxuria* şi *Inopia*, adica „*Bogăţia* şi *Săracia*“, amintesc despre un tânăr, care şi-a mâncat averea. Luxuria îi paraseşte casa, spre a-i lua locul *Inopia*.

Actul I-iu. *Megaronides* vine sa-şi dojenească prietenul, pe bătrânul *Callicles*, pentrucà, profitând de faptul de a fi tutorele unor copii, umblà sà-şi însuşească averea, în lipsa parintelui lor. Callicles îi explică cum stau lucrurile, ca el de fapt vrea să scape o comoară, pe care prietenul plecat o ascunsese în casa. Ca băiatul acestuia, *Lesbonicus*, cheltuindu-şi averea, umblă sa scoată casa în vânzare, pe care Callicles o cumpără, ca să nu cada comoara în mâini straine.

Actul al II-lea. Dar o întâmplare vine să încurce lucrurile. Un tânăr bogat, *Lysiteles*, e îndrăgostit de sora lui *Lesbonicus*. Se destăinueşte batrânului său tata, lui *Philto*, om de multa omenie, care, la început, nu pare încântat, ca fiul sau să se căsatorească cu sora unui stricat şi fată fară zestre; dar la urmá se învoeşte, din dragoste pentru fiu. Se duce să ceară fata dela fratele ei, dela *Lesbonicus*. Acesta consimte, însà cu o singură condiţie: să-i dea zestre, puţinul avut, ce-i mai rămàsese: un petec de pământ.

Actul al III-lea. *Callicles* e de aceeaş părere. Se sfătueşte cu *Megaronides*. Pun la cale o mică intrigá: Cum nu putea lua din comoară, deoarece ar fi fost bánuit, se învoesc sa găsească un om, care ar veni din partea părintelui, cu scrisoare şi bani, bine înţeles banii fiind luaţi din comoarà.

Actul al IV-lea Dar, prietenul plecat, *Charmides*, soseşte tocmai la timp. Sosind acasà, dă cu ochii de strainul dighizat, de *Sycophanta*, care tocmai venise, să-şi împlinească rolul. *Charmides* îl descoase şi nu ştie ce să creadà. Dar, când află dela robul său, precum că nu mai au case, deoarece ele au fost cumpărate de *Callicles*, îl învinueşte pe acesta de necinste şi rea credinţà. La urmà totul se explică.

Actul al V-lea. *Callicles* îi povesteşte lui *Charmides* întâmplarea. *Lysiteles* îi cere fata în căsàtorie, iar *Lesbonicus* se va casàtori cu fata lui *Callicles*. Şi astfel comedia se sfârşeşte cu doua căsatorii.

— III. Subiect moral, care se desfăşoara în cadrul unei intrigi uşoare,

www.digibuc.ro

unde acţiunea este adesea înlocuită prin precepte morale. Neavând povestirea subiectului în prologus, ea se face în scena din actul I-iu, dintre cei doi bătrâni. Intriga prezintă o particularitate: De data aceasta este dusă de un bătrân, care pune totul la cale. Deşi nu are multă viaţă, mişcare, redusă ca umor, comedia e interesantă prin fondul ei moral.

— IV. Eroli. O lume de oameni de ispravă şi de multă omenie. Chiar *Lesbonicus*, care apucase o cale greşită, erà mai mult un cheltuitor, decât un stricat. Un risipitor, càruia nu i-se stricase fondul sufletesc. Ii pare rău de cele făcute şi se scuzà cá nu putuse face altfel, din slăbiciune. Erà sărac acum, dar nu-şi puteà marita sora fără nicio zestre. Mai bine să o ia rasna în lume, decât să îngădue aşaceva. Şi la urmă, din uşuratec devine serios, sfârşind prin a se căsatori! Prietenul său *Lysiteles*. bun prieten, dezinteresat, se însoară fără zestre, când toată lumea umbla după bani.

Ca o excepţie în tot teatrul lui Plautus, bătrânii sunt toţi oameni serioşi şi de multă omenie. In special, *Callicles* este tipul cel mai interesant. Bun prieten, dezinteresat, om de cuvânt şi de o cinste desăvârşită. Sclavii şi ei sunt oameni de treabă. Un singur om, care se vinde. pentru trei arginţi, *Sycophanta*.

Şi aceşti oameni de treabă tràesc într'o lume stricatá, aşacum ni-o descrie robul *Stasimus*. (1028-1060) şi bàtrânul *Philto*. (v. 280-300).

— V. Morala. Se aseamănă cu *Captivi*, prin tendinţa morală şi absenţa de femei. Toţi abundă în consideraţiuni morale şi filosofice. Interesante sunt pilduirile şi consideraţiunile filosofice ale lui *Phito*, v. 300-370.

Se face elogiul prieteniei, cum în *Captivi* al devotamentului şi în *Stichus* al credinţei conjugale. *Trinummus* poate fi socotit drept o dramă, în care prietenia şi onoarea sunt ridicate la cei mai înalt grad.

— VI. Caracteristice: 1) Prologus, care formează o excepţie în comedia plautină. — 2) Schimbarea numelui piesei în *Trinummus*. — 3) Descrierea moravurilor, v. 25-33, 240-300, 1028-1060. — 4) Pomenirea despre o *Arabia*, din Pont, în care unii vàd vechea denumire a Ţarii Româneşti [1]). — 5) Căsătoria înfăţişată ca o calamitate. (v. 1184). Aceasta erà párerea Athenienilor, cari lucrurile spirituale le aflau în afară, la curtezane. Deaceea, oridecâteori întâlnim în comedia plautină femei, cu un rol demn, pline de iniţiativă şi împotrivindu-se bărbaţilor, ca *Alcumena*, în *Amphitruo*, *Artemona*, în *Asinaria*, *Cleustrata*, în *Casina*, *Dorippa*, în *Mercator*, e neîndoios lucru că Plautus a corectat modelul grecesc. — 6) Aluzie la cultul familiar, v. 484.

— VII. Muzica. *Diverbium* ocupă aproape jumàtate din piesă. *Canticum*, sunt patru: 223-275, 276-300, 820-842 şi 1115-1119. *Recitativul* nu are decât *trochaici septenarii*.

— VIII. Ca imitaţii moderne: *Le Dissipateur* de Destouches.

---

1) V. D. Petres u: *Rostul capetelor de Arabi în stema Bassarabilor*. (*Conv. Literare*, Octomvrie 1925).

www.digibuc.ro

CUPRINSUL PIESEI.

Charmides, plecând în ţări străine, îşi lasă în îngrijirea prietenului său, Callicles, o comoară ascunsă şi întreaga sa familie. In lipsa acestuia, fiul ii risipeşte averea, cu femeile; vinde până şi casele, pe care le cumpără Callicles. Fecioara, fără zestre, sora băiatului, e cerută în căsătorie. Pentru ca să-i dea fetei zestre, cu o mai puţină bănueală, Callicles pune pe unul, care să spună că aduce banii dela părintele ei. Când acela soseşte înaintea casei, pe el îl ia în rîs bătrânul Charmides, când s'a reîntors. Copiii acestuia se căsătoresc.

PROLOGVS.

Lvxvria. Inopia [1]).

Lv. Vino încoa, după mine, fata mea, să-ţi împlineşti datoria.

In. Vin, dar, care să fie sfârşitul drumului nostru, să spun, n'aş şti.

Lv. Am sosit. Iată-ţi, acelea sunt casele, du-te acum înăuntru. — (Inopia intră în casa lui Lesbonicus).

Acuma, ca să nu fie nimeni nedumerit, în puţine cuvinte am să vă aduc pe calea cea bună, dacă şi voi îmi făgăduiţi cu adevărat ascultarea voastră.

Aşa dar acuma, mai întâi, să vă spun, cine sunt eu şi cine este aceea, care se duse aci înăuntru, dacă ascultare o să-mi daţi. Mai întâi, mie, Plautus mi-a dat numele Luxuria; iar Inopia

---

1) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 1-222. —
Prologul acesta e rostit de fiinţe alegorice, ca şi cel din *Aulularia*, *Cistellaria*, *Rudens*. Este un prologus original, care impresionează prin simplicitatea lui.

www.digibuc.ro

a voit să-mi fie fiică [1]). Dar ea, dece a intrat acolo înăuntru, la îndemnul meu, aflaţi-o şi daţi-mi urechi ascultatoare, cât am să vorbesc.

Este un oarecare tânăr, care locueşte în aceste case. El şi-a nimicit averea părintească, cu ajutorul meu. Dupăce văzui că nu-i mai rămâne nimic, cu ce să mă hrănească, îi dădui pe fiică-mea, cu care să-şi ducă amarul.

Cât despre cuprinsul piesei nu vă aşteptaţi să vi-l spun: Unchiaşii, cari or să vină încoa, au să vi-l povestească ei.

Pe greceşte numele piesei este Thensaurus: Philemon a scris-o, Plautus a tradus-o în limbă străină [2]) şi i-a dat numele de Trinummus.

Acum o rugăciune el vă face, să-i îngăduiţi ca piesa să-şi aibă numele acesta.

Asta-i totul [3]). Rămâneţi sănătoşi şi staţi liniştiţi.

ACTVL I-iu.

Megaronides.

A-ţi dojeni un prieten pentru o vină binemeritată nu-i tocmai plăcut lucru, însă pentru viaţă este folositor şi de mare câştig. Aşa, eu astăzi o să-mi dojenesc, cum e mai rau, pe un prieten al meu, pentru o vină mai mult decât binemeritată [4]), lucru pe care nu l-aş face, dacă împrejurările nu m'ar sili s'o fac. Pentrucă aici [5]) viţiul prea s'a întins asupra bunelor mo-

---

1) *Luxuria*, cea care aţâţă la desfrîu. *Inopia*, mizeria ca urmare a desfrîului. — 2) *Plautus uortit barbare*. V. nota *Asinaria*, prologus.

3) Prologul acesta ne înfăţişează o importanţă deosebită. Alături de cel din *Asinaria* (dar care pare a fi cu lipsuri), e al doilea prologus, care n'are argumentum şi în plus cuprinde menţiunea că lămurirea subiectului se va face în prima scenă, dela început. In forma aceasta, formează o tranziţie spre prologurile lui *Terentius*. Cele două versuri, cu privire la argumentum, au fost chiar imitate de Terentius, în comedia *Adelphi*.

4) *pro commerita noxia*. — 5) *Hic*, care se repetă. Acest *hic* se referă el, la Athena, ori la Roma, unde relele deprinderi greceşti începuseră să pătrundă? La fel, *Mercator*, v. 838-841.

www.digibuc.ro

ravuri, că mai toate sunt aproape moarte. Şi, pecând bunele moravuri zac bolnave, în timpul acesta, relele apucături, pe nesimţite cresc şi se împuternicesc, întocmai ca iarba, udată la rădăcină; şi nici nu este acum aici, la noi, ceva mai urît ca relele apucături, c'ar merita să faci din ele o mare secerătură.

Aici, parte din oameni, cei mai mulţi, le fac pe placul celor puţini, în loc de a căuta să fie spre folosul celor mulţi, deaceea şi bunul plac birue binele public, încurcă toate lucrurile; a ajuns de nesuferit şi zăpăceşte treburile oamenilor şi ale statului.

Callicles. Megaronides.

Ca. Vreau să se împodobească cu o coroană zeul Lar al casei noastre [1]). Să i-te rogi, nevastă, să ne fie noua noastră locuinţă, bună, prielnică şi aducătoare de noroc şi fericire — (aparte) şi pe tine să te văd crăpată, cât s'ar putea mai repede [2]).

Me. Asta e prietenul cu pricina, care a dat la bătrâneţe în doaga copiilor şi s'a făcut vinovat de o vină, care merită dojeană. Să mă duc spre el.

Ca. A cărui voce îmi sună aci, aproape de mine?

Me. A unui binevoitor al tău, dacă eşti aşa, precum te vreau eu; iar, de-mi eşti altfel, a unui vrăşmaş şi a unuia mâniat pe tine.

Ca. O, prietene, de-o vârstă cu mine, te salut. Cu sănătatea cum stai, Megaronides?

Me. Şi ţie, pe Polux, salutare, Callicles.

Ca. Sănătos? Fosta-i sănătos?

Me. Sănătos şi sănătos am fost într'una.

Ca. Ce-ţi face soţia? Cu sănătatea cum stă?

Me. Mai bine, decum i-o doresc eu.

Ca. Pe Hercle, e bine că ţi-e sănătoasă şi'n viaţă!

Me. Pe Hercle, cred că te bucuri, dacă lucrurile nu-mi merg aşa cum trebue.

Ca. La toţi prietenii le doresc, ce îmi doresc şi mie.

---

1) *Lar*, zeul protector al casei. Vezi *Aulularia*, prologus şi nota, v. 385. — 2) Asemenea urări de rău la adresa soţiilor eră lucru obişnuit în comedia veche. V. *studiul*, VI, 5.

www.digibuc.ro

Me. Ei, dar nevastă-ta ce-ţi face?

Ca. A uitat-o moartea. Trăeşte, trăeşte într'una [1]).

Me. Pe Hercle, bună veste şi rog pe zei să moară ea în urma ta.

Ca. N'aş zice ba, pe Hercle, de ar fi măritată după tine.

Me. Vrei să facem schimb, eu să mă însor cu a ta şi tu cu a mea? Te-aş face puţin să vezi că nu aş fi eu cel păcălit.

Ca. Se prea poate să-mi fii chiar tu, acela, cred, care mă luaşi pe negândite.

Me. Şi ştii cum am să te fac, pe Hercle să nu mai ştii, unde ţi-e capul!

Ca. Ţine-ţi marfa [2]): Răul, pe care-l ştii, e lucrul cel mai bun. De pildă eu, dacă ar fi să iau una necunoscută, n'aş şti, ce să mă fac cu ea.

Me. Pe Polux, când trăeşti bine, trăeşti mult. Dar, ia ascultă acum şi dă la o parte gluma, pentrucă eu am venit cu un gând încoa, la tine.

Ca. Dece ai venit?

Me. Să te ocărăsc, ştii colea, cum e mai rău.

Ca. Pe mine?

Me. Au, mai este aci un altul, afară de mine şi de tine?

Ca. Nimeni nu este.

Me. Atunci, dece mă întrebi, dacă pe tine să te ocărăsc? Afară numai dacă nu crezi că m'aş ocărî pe mine însumi. Pentrucă, dacă în tine îţi sunt bolnave simţurile de altă dată şi umbli, să-ţi dai firea după obiceiurile deazi, sau de nu cumva ele ţi-au şi schimbat firea, de nu-ţi mai păzeşti vechile tale deprinderi, ca să îndrăgeşti moda cea nouă, atunci ai să vâri boala grea în toţi prietenii tăi, să se îmbolnăvească, văzându-te şi auzindu-te.

Ca. Deunde-ţi năzări, să-mi spui vorbele astea?

Me. Pentrucă tot omul, bărbat, ori femeie, care este de ispravă, se cade, să se îngrijească, să îndepărteze dela sine bănueala şi vina.

---

1) *inmortalis est, uiuit uicturaque est.* — 2) *habeas ut nanctu's.*

www.digibuc.ro

Ca. Pe amândouă e greu să le păzeşti.

Me. Şi pentruce?

Ca. Mă mai întrebi?

A nu cădea în greşeală, asta stă în puterea fiecăruia: bănueala dimpotrivă stă în sufletul altuia [1]). De pildă, dacă acuma eu te-aş bănui că-ai şterpelit coroana depe capul lui Juppiter, din Capitoliu, care se află pe culmea cea mai înaltă [2]); şi dacă tu n'ai făcut una ca asta şi eu totuş am poftă să te bănuesc, cum ai putea, să mă împiedeci, să nu te mai bănuesc? Dar, vreau, să ştiu şi eu despre ce este vorba?

Me. Ai tu vreun prieten, ori vreunul din ai tăi, care să fie întreg la minte?

Ca. Pe Polux, ca să-ţi răspund cinstit, sunt unii, pe cari mi-i ştiu prieteni, alţii pe cari îi bănuesc numai, alţii, a căror fire şi suflet nu le pot ghici, de-mi sunt de partea prieteniei, sau a duşmăniei; însă tu, dintre prietenii adevăraţi, îmi eşti cel mai adevărat. Dacă mă ştii, să fi făcut ceva rău şi nelegiuit şi dacă nu mă dojeneşti, cel mai vinovat de dojeană tu rămâi.

Me. Ştiu şi, dacă o altă pricină m'ar fi mânat încoa, la tine, ce spui tu ar fi un lucru drept.

Ca. Aştept, de ai ceva să-mi spui.

Me. Mai nainte de toate, se tot svonesc într'una lucruri rele despre tine, prin lume: Cetăţenii tăi te iau drept unul, care ai umbla după câştiguri ruşinoase. Ba încă sunt unii, cari te numesc vultur, ca unul ce n'ai sta să alegi, de e vorba să mănânci un duşman, ori un cetaţean. Astea, când le aud, spunându-se despre tine, mă chinuesc grozav.

Ca. Stă, sau nu stă, în puterea mea [3]), Megaronides? Ca să nu spună, asta nu stă în puterea mea; ca să nu vorbească lucruri adevărate, asta stă în puterea mea.

Me. Ţi-a fost ţie, aci, prieten, Charmides?

---

1) *suspicio est în pectore alieno sita.* — 2) *in columine* (p. *in culmine).* — O asemeni bănueală calomnioasă pare să fi fost ceva proverbial la Roma. V. şi *Menaechmi,* v. 941.

3) *in manu = in potestate.* La fel, *Mercator,* 628.

www.digibuc.ro

Ca. A fost şi-mi este. Şi, ca să te încredinţezi că lucrul este aşa, am să-ţi dau drept mărturie chiar faptele în sine. Pentrucă, dupăce fiul aceluia a cheltuit averea părintească şi părintele său se văzù pe sine pornit pe calea sărăciei şi cu o fată mare în casă, orfană de mamă şi el lipsit de soţie, şi-a pus în gând să plece de aici în Seleucia, lăsându-şi în grija mea pe fată, fiică-sa, întreaga sa stare, precum şi pe fiul cel stricat. Acestea, dacă el mi-ar fi fost neprieten, cred că nu mi le-ar fi încredinţat.

Me. De ce tu, pe băiatul ăsta, pe care îl vezi că este stricat, care ţi-a fost încredinţat cinstei şi bunei tale credinţe, de ce nu-l aduci pe calea cea bună, de ce nu-l îndrepţi spre cumpătare? A te strădui întru aceasta erà un lucru mai cu judecată, dacă puteai să-l faci mai de ispravă, iar nu să cazi şi tu în aceeaş ticăloşenie şi dezonoarea lui s'o amesteci cu dezonoarea ta.

Ca. Ce am făcut? *Me.* Ce poate face un om de nimic?

Ca. Aşaceva nu stă în firea mea.

Me. Cumpărata-i tu dela tânăr [1]) aceste case? De ce taci? Casele, unde locueşti tu acum?

Ca. Le-am cumpărat şi bani am dat pentru ele, patruzeci mine [2]), chiar tânărului în mână.

Me. Ai dat tu bani?

Ca. Am făcut şi nu mă ruşinez de ce am făcut.

Me. Pe Polux, un tânăr încredinţat unuia de rea credinţă! Odată cu fapta asta, dece nu i-ai dat şi o sabie, cu care să-şi curme viaţa? Ce poate fi altfel şi ce interes ai avut, să dai bani în mână unui tânăr afemeiat, nestăpân pe sine, ca să-şi aibă, cu ce-şi desăvârşi ticăloşenia lui neînfrânată?

Ca. Nu trebuia să-i dau banii?

Me. Să nu-i fi dat. Şi nici să fii cumpărat dela el [3]), sau să-i fii vândut ceva, ca să nu-i dai putinţa, să se facă mai rău. N'ai amăgit un tânăr, care îţi fusese dat spre ocrotire; n'ai dat afară din casă pe acela, pe care părintele său ţi-l încre-

---

1) *emistin de adulescente.* — 2) Patruzeci mine = 3880 fcs. In *Mostellaria* o casă e la fel preţuită (v. 623). — 3) *neque de illo emeres.*

www.digibuc.ro

dinţase ţie? Pe Polux, frumoasă ocrotire şi cinstit împlinită! Pune-te sub ocrotirea lui: că ştie el, cum să-şi facă treburile!

Ca. Cu vorbele astea de rău mă sileşti, Megaronides, şi asta-i chiar ceva nou, ca, ce mi-a fost încredinţat în ascuns tăcerii, cinstei şi bunei mele credinţe, ca să nu-l împărtăşesc la nimeni, sau să-l fac cumva cunoscut, să má văd nevoit acum, sá ţi-l încredinţez şi ţie.

Me. Ce-ai să-mi încredinţezi mie, am sá mi-l ţin în mine, aşacum mi l-ai încredinţat.

Ca. Roteşte-ţi puţin ochii, să nu ne fie vreun martor pe aci şi lucrul acesta te rog să-l faci din când în când.

Me. Te ascult, de ai ceva de spus.

Ca. Dacă ai să taci, am să vorbesc. Fiindcă Charmides urma să plece de aici în strainàtate, mi-a vorbit despre un depozit de bani, în aste case, aci, într'o odaie — dar, ia, roteşte-ţi ochii.

Me. Nu-i nimeni.

Ca. Philippi de aur, cam la trei mii [1]). Despre aceşti bani, cu lacrămi, m'a rugat, între patru ochi, în numele prieteniei şi a bunei mele credinţe, să nu-i pomenesc nimic fiului său şi nici la vreun altul, dela care ar putea să ajungă la urechile lui svonul [2]) despre bani. Acum, dacă acela are să se înapoieze sănătos încoa, am să-i dau, ce este al sáu; iar, de va fi să rămână pe acolo, am deunde să dau zestre fireşte fetei aceluia, care mi-a dat-o în grija mea, s'o pot aşeza la casa ei, cu cinstire vrednică de ea.

Me. O, zei nemuritori, în puţine cuvinte, cât de repede mă făcuşi un altul, decum venisem spre tine! Dar, cum începuşi, urmează să spui mai departe.

Ca. Ce să-ţi mai spun, ce fel acel fiu ticălos erà aproape să dea gata şi înţelepciunea unui tată şi încrederea pusă în mine şi taina tăinuită?

Me. Cum?

Ca. Pentrucă, pecând mă aflam dus la ţară, numai pentru aste şase zile, în lipsa mea, fără s'o ştiu, fără să mă fi

1) Cam 52500 fcs. (E. Benoist. op. cit.). — 2) *permanascere.*

www.digibuc.ro

întrebat, a pus tablă de vânzare la casă.

Me. Se înfometase mai rău lupul şi-şi căscase mai grozav gura, a stat la pândă, până să adoarmă câinele [1]) : A voit să înhaţe turma cu totul.

Ca. Ar fi făcut-o, pe Polux, dacă câinele [1]) n'ar fi prins de veste la timp. Acum, la rândul meu, vreau să te întreb şi eu pe tine : Care era datoria mea să fac ? Fă-mă s'o ştiu [2]). Era oare bine să-i desvălui banii ascunşi, împotriva cărui lucru mă rugase părintele său, sau să las pe un altul, să se facă stăpânul acestor case ? Cel care le cumpăra, n'ar fi fost şi banii aceia tot ai lui ? Am cumpărat eu mai bine casa, am plătit costul ei, din pricina banilor ascunşi, să-i pot da neatinşi prietenului meu. N'am cumpărat deci casa pentru mine şi nici pentru a mea folosinţă : Pentru el i-am răscumpărat eu casa ; banii i-am dat dela mine.

Aşa stau lucrurile : De-au fost făcute cinstit, ori cu gând rău, eu le-am făcut, nu mă dau în lături, Megaronides. Iată-mi fapta urîtă, iată-ţi lăcomia mea ! Pentru aşa lucruri mi se svonesc vorbe urîte pe socoteala mea !

Me. παῦσαι [3]) : Ţi-ai biruit dojenitorul. Mi-ai legat limba ; nu am ce să-ţi mai răspund.

Ca. Acuma, eu te rog, să mă ajuţi cu puterile şi sfatul tău şi să împarţi laolaltă cu mine răspunderea, pe care mi-am luat-o [4]).

Me. Ajutorul meu ţi-l făgăduesc.

Ca. Atunci, unde ai să-mi fii ceva mai târziu ?

Me. Acasă.

Ca. Mai vrei ceva ? *Me.* Să-ţi ţii cuvântul. *Ca.* Aşa va fi, cu toată grija.

Me. Dar, ia ascultă ? *Ca.* Ce vrei ? *Me.* Unde locueşte acuma tânărul ?

Ca. Şi-a poprit pe seama-i încăperile din dos, la vânzarea caselor.

---

1) *canes* p. *canis*. La fel, *Menaechmi*, 718. — 2) *face sciam*.

3) *Destul.* — 4) *hanc meam prouinciam*. Metaforă juridică. Callicles era tutorele celor doi copii.

www.digibuc.ro

Me. Asta vreau s'o ştiu. Acum, te poţi chiar duce. Dar, ia mai ascultă? Dar acum fata? Fireşte, este la tine?

Ca. Chiar aşa. Aceeaş îngrijire caşi pentru a mea.

Me. Bine faci.

Ca. Până nu mă duc de aci, mai ai ceva de întrebat?

Me. Mergi sănătos. (Callicles iese).

Nimic nu este, fireşte, mai prost, mai lipsit de judecată, mai mincinos şi nici mai vorbă de mahala, ori mai mare limbuţenie şi mai de rea credinţă, ca oamenii ăştia dela oraş, de cari te împiedeci peste tot locul, curat târgoveţi de oraş [1]). D'apoi şi eu nu căzui în aceeaş boală cu ei, eu care îmi plecai urechea la bârfelile unor oameni, cari se fac că le ştiu pe toate şi la urmă nu ştiu nimic! Ce fiecare are pe suflet, ori are de gând să aibă, o ştiu; ştiu şi ce regele a suflat la urechea reginei; ştiu ce Junona a tăinuit cu Juppiter. Tot ce nu este şi nici c'are să fie, ei totuş le ştiu pe toate: Că, pe drept, ori pe nedrept, te laudă, ori te bârfesc, cum le e voia, puţin le pasă lor, numai ei să aibă aerul că ştiu, orice li-e aminte să ştie.

Toată lumea o ţinea lată că Callicles ăsta erà nevrednic să mai stea şi să mai vieţuească în acest oraş, ca unul care s'a apucat să jefuească pe tânărul acesta, de avutul lui.

Eu, necunoscând nimic din bârfelile acestor împrăştietori de minciuni [2]), mă năpustii cu gura asupra unui prieten nevinovat. Pentrucă, dacă obârşea răului s'ar urmări pânăla origină, deunde să fie ţinuţi, să spună ceeace au auzit şi dacă s'ar dovedi minciuna şi fapta împràştietorului de veşti s'ar pedepsi cu asprime, de ar fi să se facă una ca asta, ar fi spre binele tuturor.

Puţini ar mai rămâne atunci, din cei ce ştiu, ce nu ştiu şi şi-ar mai feri gura lor cea proastă [3]).

---

1) *scurras.* Despre *scurra*, v. nota, *Epidicus*, v. 15.

2) *de eorum uerbis famigeratorum însciens.* — 3) Despre *svon (fama)*, avem în literatura latină: Vergilius, *Aeneis*, IV, 174-197; Ovidius, *Met.* XII, 39-63; Tertullianus, *Apol.* VII, 8-14. Descrierea cea mai reuşită este a lui Vergilius.

www.digibuc.ro

ACTVL AL II-lea.

Lysiteles [1]).

Multe lucruri îmi năpădesc deodată în minte; şi cu cât mă gândesc mai mult, cu atât şi durerea mă stăpâneşte mai greu. Eu însumi mă topesc, mă sfâşii, mă istovesc cu totul. Sufletul îmi este acum un adevărat profesor de gimnastică [2]). Dar, nici bine lămurit nu sunt şi nici în destul n'am chibzuit în mine, ce cale să apuc mai bine, pe care s'o pot socoti mai sigură în viaţa, ce ne e dat s'o trăim. E mai bine, să mă robesc dragostei, ori să-mi văd de treabă; de care parte e mai multă plăcere în viaţa,

ce ne este dată s'o trăim?

Cu privire la acest lucru, nu sunt încă îndestul de lămurit; afară numai dacă n'am să fac asta, socot eu, să le cântăresc pe amândouă laolaltă, să-mi fiu eu şi judecătorul şi împricinatul cauzei mele.

Aşa am să fac, aşa îmi place să fac.

Mai nainte de toate am să vorbesc despre meşteşugurile Amorului, în ce chip îşi ajunge el ţinta.

Niciodată Amorul pe niciun altul nu umblă să-l prindă în mrejile sale ca pe omul pătimaş:

Pe el îl doreşte,

pe el îl urmăreşte; îl ademeneşte în chip viclean, îl abate din calea adevărată. Meşteşugit la vorbă, hoţoman, mincinos, pătimaş [1]), nemăsurat, elegant, despoietor, corupător dibaciu al oamenilor, cari îndrăgesc locurile pline de stricăciune, aducător de sărăcie, scormonitor de lucruri ascunse.

Pentrucă, cine iubeşte, odată ce a fost străpuns de săgeţile pline de farmec, pedată şi banii i-se scurg în afară, se duc văzând cu ochii.

---

1) Cantlcum. V. 223-275. — 2) *magister exercitor.* Transcrie cuv. grec παιδοτρίβης. Cel care impune cu autoritate exerciţii grele de gimnastica. — 3) *blandiloquentulus, cuppes* (p. *cupidus).*

www.digibuc.ro

„Dă-mi mie asta, mierea mea, dacă mă iubeşti, dacă te lasă inima“. Şi el pedată, prost ca un cuc [1]): „Ochişorul meu drag, cum nu: Şi asta şi orice ai mai vrea, să-ţi aibi, ţi-se va da“. Atunci şi ea, văzându-l aşa darnic, nu-l slăbeşte de loc: şi mai mare îi e ruga.

Şi nenorocirea asta n'ar fi aşa de mare, dacă n'ar mai veni şi altele: Să-i dai, ce să bea, ce să mănânce, cu ce să-şi ţină luxul [2]). O noapte de dragoste numai şi-ţi aduce pe cap o întreagă familie: Ingrijitoarea de haine [3]), băiaşul care face fricţiuni, cel care îi are în grije bijuteriile, purtătoarele de evantaliu, de sandale [4]), cântăreţe, păstrătoarele de casete [5]), robi cari duc şi aduc veştile; cei cari

fură din pâine şi din ale mâncării.

De stai să-ţi prinzi mintea cu ei, dragostea te-aduce în sapă de lemn.

Astea toate, de stau să le judec în sufletul meu, cât de puţin sunt preţuiţi aceia, cari cad în sărăcie, piei din ochii mei Amor, nu-mi placi, nu te mai vreau. Şi deşi a mânca şi a bea, e un lucru aşa plăcut, totuş Amorul îţi dă atâtea amărăciuni, să-ţi fie chinul şi mai mare:

Te îndepărtează de for, te face să-ţi uiţi de ai tăi, îţi uiţi până şi de tine însuţi şi nimeni nu mai vrea, să-ţi mai caute prietenia [6]).

Dragostea, pentru mii şi mii de pricini, nu trebue s'o cunoşti; să fie ţinută la distanţă, să n'ai nimic de-împărţit cu ea. Pentrucă, cel care s'asvârle în braţele amorului, piere mai rău, decum s'ar fi aruncat depe o stâncă. Fugi de aci, Iubire, ia-ţi cu tine meşteşugurile tale. Iubire, prietenă cu mine niciodată să nu-mi fii. Sunt totuş destui, pe cari să-i nenoroceşti,

să-i nefericeşti, ca unii ce-ţi sunt robiţi sufleteşte.

---

1) *ille cuculus.* — 2) Aceleaşi idei le are şi Charinus, în *Mercator*, v. 1-45. — 3) *vestiplica*, un fel de *femme de chambre.*

4) *flabelliferae, sandaligerulae.* — 5) *cistellatrices.* — V. şi *Aulularia*, v. 508-536; *Miles Gloriosus*, v. 680-700, cam aceleaşi idei despre luxul femeilor. — 6) Compara Horatius, *Ode*, I, 8 (*Ad Lydiam*).

www.digibuc.ro

Mai bine să-mi îndrept sufletul spre cumpătare, deşi mare ar fi sarcina, pe care şi-ar lua-o el asupră-şi.

Cei buni astfel de lucruri îşi doresc pentru sine: avere, încredere, onoare, mărire şi stimă: Lucruri de preţ pentru cei cuminţi.

Intru aceea şi mie mai bine îmi place să trăesc laolaltă mai degrabă cu cei cuminţi, decât cu cei nesocotiţi şi oameni de nimic.

Philto. Lysiteles [1]).

Ph. Unde mi-o fi fost, afară, din casă, omul acela?

Ly. Tată, aci sunt, porunceşte ce vrei şi faţă de tine nici răspunsul n'am să-l ocolesc, cum nici n'am să m'ascund cu sfială de privirea ochilor tăi.

Ph. Te porţi, precum ţi-e purtarea în toate, dacă îţi cinsteşti pe tatăl tău, din respect faţă de el [2]). Nu vreau, dragă copile, să legi deloc vorba [3]) cu oamenii de nimic, nici în stradă, nici în for. Cunosc eu moravurile secolului nostru, ce fel sunt: Cel rău vrea ca cel bun să fie rău, să fie o apă împreună; relele deprinderi, ca silnicia, lăcomia, pismuirea, zăpăcesc şi răscolesc toate. Tahma asta de oameni hrăpăreţi iau cele sfinte drept nesfinte şi cele obşteşti drept un lucru al lor. Astea mă fac să sufăr, astea sunt, care mă sfâşie, astea ţi-le tot cânt şi eu, zi şi noapte [4]), să te poţi păzi.

Ce nu pot atinge cu mâna, numai asta a rămas să poată fi ferit; încolo: răpeşte, ia, fugi, ascunde-te — acestea, când le văd, lacrămi îmi scot din ochi, pentrucă m'am învrednicit să mai trăesc până în aşa vremuri. Dece nu m'am cărăbănit eu de mai nainte la cei mulţi [5])?

Pentrucă oamenii de azi laudă moravurile strămoşeşti, le stropesc însă într'una cu noroiu aceleaşi moravuri, pe care ei

---

1) Canticum se schimbă în *duo*, pentru ca la v. 301 să se schimbe în recitativ, până la sfârşitul scenei, v. 391. — 2) *per pietatem.*

3) *necullum sermonem.* — 4) *dies noctesque canto tibi.*

5) *me ad pluris penetraui. Ad pluris*, la cei mulţi, pe cealaltă lume.

www.digibuc.ro

le laudă în gura mare. Despre aste rele apucături te scutesc, nici să le îndrăgeşti, nici inima să ţi-o deprinzi cu ele. Să-ţi träeşti viaţa, după pilduirea mea şi vechile deprinderi strămo- 295
şeşti; să faci, ce te învăţ eu. Moravurile astea stricate, turburătoare de spirite, din pricina cărora cei buni îşi pierd onoarea, să nu le văd cu ochii. Aceste poveţe ale mele, de au să-ţi intre în minte, multe lucruri bune o să ţi-se aşeze în pieptul tău.

Ly. Intotdeauna, dela începutul tinereţei mele şi până la vâr- 301
sta de acum, tată dragă, am păzit cu supunere poruncile şi sfaturile tale. Ca om născut liber, m'am socotit ca a tare; ca fiu supus voinţei tale, am crezut că este drept ca înclinările sufleteşti să mi-le închin cu supunere ţie.

Ph. Când, la începutul vieţii, omul se răsboeşte cu sine însuş, doritor să ştie, dacă să se lase a fi stăpânit de instincte, sau mai de grabă să fie aşacum îl vor parinţii şi rudele, îl învinge pornirile, s'a sfârşit cu el: Se robeşte lor, nu sieşi. Le birue el, cât träeşte, va straluci ca un adevărat biruitor. Pornirile sufletului, dacă le-ai biruit tu pe ele, iar nu ele pe 310
tine, ai dece te bucura. E cu mult mai sănătos să fii aşacum trebue să fii, decât cum o vor pornirile sufletului: Cei cari îşi înfrânează pornirile se bucură întotdeauna de o mai mare cinste, decât aceia, cari se lasă b'ruiţi de ele.

Ly. Astea toate întotdeauna mi le-am avut ca o mantie călăuzitoare în viaţă. Să nu caut, să pătrund până acolo, unde ar fi locul de adunare al celor răi, nici să bat străzile noaptea, nici să iau altuia, ce este al său, ori să-ţi fi adus ţie, tată, 315
vreo amărăciune, de astea m'am ferit din inimă curată: învăţăturile tale le-am urmat până astăzi, dintr'un simţ al datoriei, cu cea mai mare sfinţenie [1]).

Ph. Dece aceste imputări? Binele, pe care l-ai făcut, pen-

---

1) *Sarta tecta.* Metaforà. Când censorul încredinţa unui antreprenor o casă spre reparare, îi cerea să-i dea casa *sarta* (dela *sarcio,* repar) *et tecta* (dela *tego,* acopàr), adică: *bine reparată şi acoperită.* In înţeles figurat: *Am urmat întocmai cu sfinţenie sfaturile tale.*

www.digibuc.ro

tru tine l-ai făcut, nu pentru mine; eu unul mi-am trăit traiul. Cele ce spui te vor privi numai şi numai pe tine. Acela este om de ispravă, care se pismueşte pe sine, că nu este îndeajuns de onest, îndestul de cumpătat. Cel care se place prea mult pe sine, nu este nici onest, nici cumpătat; cel care se dispreţueşte pe sine însuş, acela dă dovadă de o fire generoasă. Acopere-ţi virtuţile cu virtuţi noi, să nu se strecoare stricăciunea prin acoperiş [1]).

Ly. Intru aceea şi eu, tată, îmi mărturisii gândul, pentrucă este un lucru, pe care vreau să-l dobândesc dela tine.

Ph. Şi care este acest lucru? Sunt chiar neräbdător, să-ţi implinesc ruga.

Ly. Unui tânăr, de aici, de bună familie, prieten şi tânăr caşi mine, care nu s'a îngrijit de avutul său, cu prevedere şi bună judecată, tată, vreau să-i fac un bine, afară numai dacă tu nu vrei.

Ph. Cu banii tăi, cred?

Ly. Cu ai mei. Şi apoi, ce este al tău, e şi al meu şi tot ce este al meu este şi al tău.

Ph. Ce-i cu el? E în lipsă? *Ly.* E în lipsă. *Ph.* Avut-a el stare? *Ly.* Avut. *Ph.* Dece a pierdut-o? Vreo întreprindere de stat, sau în negustorie pe mare? Vreun negoţ cu mărfuri, ori cu robi, în care să-şi fi pierdut averea?

Ly. Nimic din toate astea. *Ph.* Atunci, cum? *Ly.* Cam mână spartă [2]), pe Polux, tată. Apoi şi-a mai risipit-o şi în plăceri, ca chestie de inimă.

Ph. Pe Polux, iată un om apărat cu destulă prietenie, care nu şi-a pierdut averea, în mod cinstit [3]), şi acum e în lipsă! Nicio bucurie că te văd prieten cu un om, cu astfel de apucături.

Ly. Pentrucă nu este un stricat, deaceea vreau să-i uşurez sărăcia.

Ph. Nu-i spre binele celui, care e în lipsă, dacă i-se dă, ca

---

1) *ne perpluant.* Metaforă care se urmează. O metaforă la fel, dar mult mai desvoltată, în *Mostellaria*, v. 84-150.

2) *per comitatem*, — 3) *per uirtutem.*

www.digibuc.ro

să poată mânca şi bea; pentrucă şi ce i-se dă, îl pierde şi viaţa şi-o afundă în mizerie.

Nu spun astea ca unul, care n'aş vrea, ce vrei şi tu şi n'aş face-o cu tragere de inimă; însă, vorbele astea, de le spun, cu privire la acel oarecare necunoscut, vreau să-ţi deschid ochii: Poţi să ai milă de alţii, însă tu niciodată să nu cazi în mila lor.

Ly. A-l părăsi şi a nu-i întinde o mână de ajutor [1]), la nenorocire, îmi e ruşine.

Ph. Pe Polux, a te ruşina şi a te scârbi, cuprind cam tot atâtea litere [2]).

Ly. Pe Polux, ce să spun, tată, mulţumită zeilor, strămoşilor noştri şi ţie, avem agonisită destulă avere. Dacă vrei să faci un bine prietenului meu, să nu-ţi pară rău că ai făcut-o; mai degrabă să te ruşinezi că n'ai făcut-o.

Ph. Dacă dintr'o sumă mare iei ceva, se face ea mai mare, sau mai mică?

Ly. Mai mică, tată. Dar ştii ce se cam spune despre omul, care e puţin generos? „De ce ai, parte să n'ai şi de ce n'ai, de aia parte să ai, ca unul care nu eşti în stare ca binele să nu ţi-l suferi, nici ţie, nici altuia".

Ph. De bună seamă, ştiu şi eu asta, c'aşa se cam obişnueşte; însă, dragă copile, tot puţin generos este şi acela, care nu are, cu ce-şi împlini îndatoririle sale.

Ly. Mulţumită zeilor, avem, tată dragă, cu ce ne îndestula şi pe noi şi cu ce să ne mulţumim şi prietenii.

Ph. N'aş putea, pe Polux, să nu-ţi împlinesc, de e să vrei şi tu ceva. A cărui sărăcie vrei tu s'o uşurezi? Vorbeşte cu curaj părintelui tău.

Ly. A lui Lesbonicus, a tânărului acesta, fiul lui Charmides, care locueşte acolo.

Ph. Ala, care şi-a păpat şi ce-a avut şi ce n'a avut?

Ly. Nu-l învinovăţi, tată; că multe se mai întâmplá omului şi vrute şi nevrute.

Ph. A minţi, pe Polux, fiul meu, aşacum o faci tu acum,

---

1) *deiuuare.* (*de,* cu înţeles privativ. — 2) *pudere, pigere.*

www.digibuc.ro

nu-i în firea ta. Pentrucă, pe Polux, cel înţelept îşi făureşte singur norocul său; şi deaceea, de se întâmplă multe, din cele nevrute, asta numai dacă meşterul este nepriceput.

Ly. Meşterul, care vrea să fie priceput în viaţă, de câtă trudă n'are şi el nevoie, ca să-şi făurească norocul! Dar, ăsta e abia un biet tânăr.

Ph. Nu prin numărul anilor, ci prin caracter se dobândeşte înţelepciunea. Pentru cel înţelept, vârsta e caşi sosul din bucate; iar, pentru vârstă, înţeleptul e mâncarea însăş [1]). Aide, acuma, vorbeşte. Ce vrei, să-i dai?

Ly. Nimic, tată. Numai tu să nu mi-te împotriveşti, de-a fi să-mi dea el mie ceva.

Ph. Şi în felul ăsta o să-i uşurezi lui sărăcia, dacă ai să primeşti ceva dela el?

Ly. Aşa, tată.

Ph. Pe Polux, vreau să-mi lămureşti şi mie minunea asta a ta.

Ly. Bucuros. Ii ştii neamul, din care se trage?

Ph. Il ştiu; îl socot printre cele mai de frunte.

Ly. Are o soră, fată mare, o fecioară. Pe ea, doresc eu, tată, să mi-o am de soţie, fără zestre.

Ph. O soţie fără zestre?

Ly. Aşa. Tu, nu pierzi nimic. In felul ăsta îţi vei atrage din partea lui cea mai mare recunoştiinţă şi nici n'ai putea, sa-i dai o mână de ajutor, în mod mai fericit, ca în felul ăsta.

Ph. Să mă 'nvoesc eu, să-ţi iei o soţie fără zestre?

Ly. Să te învoeşti, tată. Şi cu asta ai lega şi un nume frumos de familia noastră.

Ph. Multe vorbe înţelepte şi cât pofteşti de meşteşugite ţi-aş putea şi eu spune. O bătrâneţe ca a mea ştie destule poveşti şi mai noi şi mai vechi. Insă, fiindcă văd că tu vrei s'abaţi asupra casei noastre o prietenie şi o mulţumire, deşi nu-ţi fu-

---

1) Adică: *Inţelepciunea este lucrul principal, pecând vârsta nu e decât ceva accesoriu.* Idcie, pe care Corneille o va exprima aşa de frumos:

„Je suis jeune, il est vrai, mais aux âmes bien nées
La valeur n'attend point le nombre des années".

(*Le Cid*, II, sc. II).

www.digibuc.ro

sei pe voie, sunt şi eu de partea ta: Iţi dau voie, cere-o, ia-o.

Ly. Facà zeii, să mi-te ţină sănătos! Dar, la îngăduinţa asta, mai adaugă încă ceva.

Ph. Şi acest ceva ce este?

Ly. Să-ţi spun. Tu însuţi să te duci la el, tu să te înţelegi cu el, tu s'o ceri.

Ph. Asta, acum [1])!

Ly. Tu ai să duci mult mai repede lucrul la bun sfârşit: Va fi mai bine făcut, orice vei pune tu la cale. Un singur cuvânt de-al tău va cântări mai greu decât o sută de ale mele.

Ph. Iată, cu bunàtatea mea, îmi găsii beleaua! Sprijinul meu o sà-l ai.

Ly. Eşti încântător! Astea sunt casele, aci locueşte. Lesbonicus îi e numele. Aide, ocupă-te de afacerea asta. Eu am să te adăst acasă. — (iese).

Philto [2]).

Afacerea asta nu e din cele prea strălucite şi nici aşa, cum înţeleg eu că e bine să fie; însă, lucrul cel mai bun e acela, care este cel mai puţin rau. Dar, de un singur lucru mă mângâiu eu şi sufletul meu, pentrucă părintele, care nu vrea nimic altceva decât ce îi place numai lui singur şi se încăpăţânează împotriva copilului său, îşi pierde vremea de geaba: Işi face singur inimă rea şi nu ajunge la niciun folos. Işi pregăteşte bàtrâneţei sale o iarnă mai grea, dacă aţâţă o furtună, aşa pe nepusă masă.

Dar, se deschide uşa casei, încotro mergem. La timp îmi iese afară şi Lesbonicus însuş, cu robul său.

Lesbonicvs. Stasimvs. Philto.

Le. Nici cinsprezece zile nu sunt, decând ai primit dela Callicles patruzeci mine pentru casele astea. Este aşa, ce spun eu, Stasimus?

---

1) *eccere* (*ecce, rem*).

2) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 392-601.

www.digibuc.ro

St. De stau, să mă gândesc, pare-mi-se, să-mi amintesc c'aşa este.

Ph. Ce s'a făcut cu banii?

St. S'au mâncat, s'au băut, s'au dus pe îmbrăcăminte [1]), pe îmbăiat, la băi. I-a păpat, pescarul, brutarul, măcelarii, bucătarii, zarzavagii, parfumeurii, păsărarii: s'au cheltuit repede. Pe Hercle, banul se împrăştie în toate părţile, repede, la fel cum ai arunca un mac într'un furnicar de furnici.

Le. Pe Hercle, pentru toate aste lucruri, s'au cheltuit mai puţin de şase mine.

St. Dar, ce ai cheltuit cu femeile?

Le. S'o punem şi p'asta la socoteală.

St. Dar, ce am şterpelit eu?

Le. Ei, asta-i socoteala cea mai umflată!

St. Când cheltueşti din bani într'una, nu iei seama la ei, afară numai dacă nu crezi că pentru tine banii sunt un fel de isvor nesecat [2]).

Ph. (aparte). Cam târziu şi ca un prost, după ce şi-a mâncat averea, îşi face la urmă socotelile, când treaba asta trebuia s'o fi făcut-o dintr'un început.

Le. Şi totuş socoteala banilor nu iese.

St. Pe Hercle, socoteala e limpede de tot: argentum οἴχεται [3]): Ai primit patruzeci mine dela Callicles şi el a primit dela tine în schimb casele?

Le. Chiar aşa.

Ph. (aparte). Pe Polux, viitoarea noastră rudă şi-a vândut casele, pare-mi-se. Când tată-său va veni din străinătate, la poartă îi va fi locul [4]), afară numai dacă poate nu s'o strecura şi el în stomacul fiului său.

St. Bancherului, cele o mie drachme Olympiene, plătite, pe care i-le datorai, după socoteala lui [5]) şi cu care te-ai plătit de

---

1) *exsussum. Exunctum* (Gulielmius): *pe parfumuri.*

2) *inmortale argentum.* — 3) *Banii au sburat.* — 4) Dacă aci e o aluzie la *Porta Trigemina,* unde se adunau cerşetorii (v. *Captivi,* 90), atunci înţelesul e acesta: *Locuinţa îi va fi la poarta oraşului, la un loc cu cerşetorii.* — 5) *quas de ratione dzhibuisti, redditae.*

www.digibuc.ro

o chezăşie proaspătă, de curînd.

Le. Da, acelea pe care le-am chezăşuit eu,

St. Ba, mai bine zii „pe care le-aṃ plătiṭ“ peṇtru acel tînăr, pe care tu îl socoteai bogat.

Le. Aşa e.

St. Şi cum se mai pierdură banii ăştia!

Le. Şi asta chiar aşa s'a întâmplat. Pentruçă l-aṃ văzut şi eu nenorocit şi a lui nenorocire m'a înduioşat.

St. Te-apucă mila de alţii, de tine însă nici milă, nici ruşine, n'ai.

Ph. (aparte). E timpul să mă duc spre el.

Le. Philto e ăsta, care vine încoa? Pe Hercle, chiar el este.

St, (aparte). Pe Polux, cât aş vrea, să-mi fie rob ăsta, cu averea, pe care o are!

Ph. Pe stăpân şi pe rob, Philto îi salută din toată inima, pe Lesbonicus şi pe Stasimus.

Le. Zeii să-ţi dea, Philto, orice doreşti. Ce-ţi face fii-tău?

Ph. Binele ţi-l vrea.

Le. Pe Polux, la fel cum i-l vreau şi eu lui!

St. Proastă vorbă e asta „binele ţi-l vrea“, dacă nu i-l şi face! Şi eu unul vreau să fiu liber şi o voesc de-a surda; ăsta vrea, să fie om cumpatat şi vrea de geaba.

Ph. Băiatul meu m'a mânat la tine, ca să mijlocesc, între tine şi noi, înrudire şi prietenie. Pe sora ta vrea să şi-o aibă soţie şi mie acelaş gând îmi este şi mă învoesc.

Le. Nu te ştiam astfel: Fiindcă te ştii bogat, îţi baţi joc de sărăcia mea.

Ph. Eu sunṭ om, om eşti şi tu [1]). Aşa să-mi ajute Juppiter, nici ca să-mi bat joc de tine nu vin, nici vrednic de aşaceva nu te socot. Insă asta, ce-ţi spusei: M'a rugat fii-meu, să-ţi cer pe sora ta de soţie pentru sine.

Le. Se cade, să nu-mi uit de reaua stare a averii mele. Unirea noastră cu voi nu este o legătură potrivită. Căutaţi-vă o altă încuscrire.

---

1) *homo ego sum, homo tu es.* Compară: *tam ego homo sum quam tu. (Asinaria* 490).

www.digibuc.ro

St. Eşti tu destul de sănătos la minte, pierdutu-ţi-ai capul, să dai cu piciorul la o aşa propunere? Pentruca îmi dau seama că ţi-ai găsit un prieten, gata sá te ajute.

Le. Pleacă de aci, de te spânzură!

St. Pe Hercle, ia să mă pornesc eu numai într'acolo că m'ai şi opri!

Le. Dacă nu mai vrei altceva, Philto, răspunsul ţi l-am dat.

Ph. Nădăjduesc, Lesbonicus, să mi-te arăţi mai prietenos, decum mi-te văd eu că-mi eşti. Pentrucă şi a face lucruri prosteşti şi a vorbi fár 'de socoteală şi una şi alta, nu-i lucru bun în viaţă, Lesbonicus.

St. Pe Hercle, cuminte glăsueşte ästa!

Le. Mai spune tu o vorbă numai şi-ţi şi scot ochiu!

St. Pe Hercle, şi totuş n'am să tac; pentrucă, dacă, aşa cum sunt, nu am voie, am să vorbesc şi chior de un ochiu.

Ph. Tu spui acum că nici starea socială, nici averea voastră nu vă este deopotrivă cu a noastră?

Le. Spun.

Ph. Ascultă acum! Dacă te-ai dus la vreun prasnic, la templu [1]) şi acolo, lângă tine, s'ar afla, din întâmplare, un om bogat, (căruia i s'au pus dinainte mâncări, aşa zise pentru popor) şi dacă acestuia i s'a pregatit un ospăţ cu cheltueala clienţilor şi-ţi place şi ţie, ce i-se pune lui dinainte, ai să mănânci şi tu, ori ai să stai flămând la masă, alături de cel bogat?

Le. Aş mânca, de nu m'ar opri acela.

St. Eu însă, pe Polux, aş mânca, chiar dacă m'ar opri şi aş îmbuca cu amândoua falcile pline. Şi ce i-ar plăcea lui, aia i-aş şterpeli-o mai ales; şi din hrana vieţii [2]) nu i-aş da nicio bucaţică. La masă nu eşti ţinut, să ai consideraţie pentru nimeni, pentrucă acolo se dá adevárata lupta pentru cele sfinte, caşi pentru cele omeneşti.

Ph. Spui lucrurile chiar aşa, cum sunt.

---

1) Este vorba de acele ospeţe, care se ofereau poporului, sau la prieteni, la temple, cu prilejul unui sacrificiu. V *Rudens* 130-144.

2) *concedam de uita mea.*

www.digibuc.ro

St. Şi, ca să ţi-o spun cinstit, pe faţă : I-aş da întâetate, pe mijlocul străzii, pe margine, la onorurile publice ; când este însă vorba de ale stomacului, pe Hercle, nici chiar atâta, afară numai de nu m'ar răsbi în pumni. Pe aşa vremuri de scumpete a grâului, o cină, fără îndatoririle cultului faţă de cel mort [1]), este o adevărată moştenire.

Ph. Intotdeauna să te gândeşti, Lesbonicus, că lucrul cel mai bun este să fii tu omul cel mai de ispravă ; şi, dacă nu poţi, să fii cel puţin cât mai aproape de cei buni.

Acum, înrudirea asta, pe care eu ţi-o propun şi o cer dela tine, vreau, Lesbonicus, s'o încuviinţezi şi s'o primeşti. Zeii singuri sunt bogaţi ; lor dar li-se cuvine şi bogaţie şi onoruri. Pecând noi, slabe fiinţe ce suntem, odatăce am dat afară din noi suflarea sufletului [2]), săracul, caşi cel prea bogat, odată

---

1) *sine sacris hereditas.* (La fel, *Captivi,* 775). Aluzie la cultul familial *(sacra domestica),* care erà pàzit cu sfinţenie la Romani, în primele timpuri şi càdea în sarcina moştenitorului, sau a aceluia, care moştenea prin testament. Aceasta, pentrucă moştenitorul *(heres)* erà în concepţia romană un continuator al personalităţii religioase a celui mort şi deci obligat a continua cultul familial. Erau dispoziţii f. precise şi minuţioase (Cic. *Legibus,* II, 19, 47).

De timpuriu se gàsirà mijloace a-se ocoli aceste obligaţii. Procedeul ne este cunoscut (prin Gaius, I, 114). De pilda, pentru a-se stinge cultul familial legat de moştenire, femeia, care urma să primească o moştenire, se înţelegea de mai nainte cu un bătrân, care n'avea moştenitori. Se simula o căsătorie prin vânzare *(coemptio),* cu o anumită convenţie *(fiducia),* ca la urma batrânul să facà *manumissio,* adică s'o elibereze de sub puterea sa, restituindu-i bunurile, dobândite prin moştenire. In felul acesta, deoarece femeia acceptase moştenirea, pecând ea se afla sub puterea bătrânului, îndatoririle cultului familial vor trece asupra bătrânului şi ele se vor stinge odată cu moartea acestuia, neavând moştenitori.

E acum întrebarea ? Este aci aluzie la acest fapt ? Cu alte cuvinte, asemeni lucruri, atestate ca o realitate juridică, mai târziu, se petreceau ele încă din timpul lui Plautus ? Credem că da. O atestă : aluzia din *Captivi,* unde e vorba de un lucru real şi o alta, din o altă comedie, unde e vorba de un *senex comptionalis* (un bàtrân care poate fi scos la mezat, spre vânzare, de s'ar găsi cumpărător), *Bacchides,* 975.

2) *uerum nos homunculi, salillum animai. Salillum,* solniţa cu sare (sarea ca necesarul vital al vieţii). Aiurea, *scintillam,* schintee, la v. 678.

www.digibuc.ro

mort, e deopotrivă socotit la trecerea pe lumea cealaltă [1]).

St. Mare minune de nu ţe-i lua acolo şi bogăţiile cu tine! Când ai să fii mort, ai să fii de aşa fel, ca să poţi cu adevărat merita numele àsta [2]).

Ph. Acum, ca să vezi, precum că nu-i vorba de vreun rang social, ori de avere şi nici că noi nu ţi-am preţui prietenia, îţi cer pe sora ta, fară zestre. Să ne fie cu noroc. Făcut-am învoeala? Dece taci?

St. O, zei nemuritori, ce strălucită partidă!

Ph. Dece nu vorbeşti? — Vrei? — „Să ne fie cu noroc, făgăduesc“?

St. Vai! Când nu trebuia să spună: fágăduesc“ [3]), o spunea; acum, când se cere, nu poate să spună.

Le. Că mă socotiţi vrednic de o înrudire cu voi, vă rămân îndatorat, Philto. Insă, dacă averea asta mi s'a prăpădit aşa de rău, din prostia mea, Philto, ne-a mai rămas aci, la marginea oraşului, o sfoară de moşie: Am s'o dau zestre sorei mele. Pentrucă, din toata neghiobia, e singura avere, care mi-a mai rămas, în afară de viaţa mea.

Ph. Despre partea zestrei, nici pomeneală.

Le. Sunt hotărît s'o dau.

St. Ce, stăpâne, vrei să ne lipseşti şi de doica, care ne ţine zilele? Să nu faci una ca asta. Ce-o să mai mâncăm noi la urmă?

Le. O să taci odată? Să-ţi dau eu ţie socoteală?

St. (aparte). Ne-am dus pe copcă, dacă nu scornesc ceva. (tare). Philto, vreau să-ţi vorbesc.

Ph. Te ascult, Stasimus.

St. Dă-te puţin încoa.

Ph. Bine.

St. Ţi-o spun numai ţie, în taină, să n'o afle acela dela

---

1) *Ad Accheruntem. Accheruns*, fluviu în infern. Ideie la fel, în Horatius, *Ode*, I, 4. — 2) Adică nelasând în urmă nicio avere, n'are, cine-i mai îngriji de cult şi atunci va fi mort de-a-binelea.

3) *spondeo*. Aluzie la garanţia, pe care o da pentru alţii, cu multă uşurinţă. V. şi nota, v. 572 şi 1162.

www.digibuc.ro

tine şi nici un altul.

Ph. Incredinţează-mi cu încredere, orice vrei.

St. Ţi-o spun, în numele zeilor şi al oamenilor, să nu primeşti ca ogorul acela să ajungă vreodată al tău, sau al fiului tău. Am să-ţi spun pricina.

Ph. Pe Polux, vreau să te aud.

St. Mai întâi de toate, de se trage brasda în pământ, la fiecare a cincea brasdă, cad boii morţi.

Ph. Fugi d'acolo !

St. Pe ogorul nostru e chiar intrarea în Iad. Şi apoi struguriі putrezesc mai nainte de a-se fi copt.

Le. (aparte). Caută să-l convingă, cred. Cât e el de blestemat, necredincios însă nu-mi este.

St. Ascută şi altele. Apoi, când în altă parte recolta de grâu e foarte mare, la noi abia de se culege nici cât a treia parte, din ce s'a semănat.

Ph. Ei, acolo ar trebui să se semene apucàturile cele rele, dacă, semănându-le, ar fi chip, să ne scăpăm de ele.

St. Şi n'a fost stăpân, care a avut pământul ăsta şi să nu-i fi mers treburile pe dos, cât se poate de rău. Din toţi câţi au fost, unii şi-au luat lumea în cap, alţii au murit, alţii s'au spânzurat. Vezi-l acum şi pe ăsta, stăpânul de azi al ogorului, la câtă strâmptoare n'a fost el ursit [1]).

Ph. Ducă-se la pustiu ogorul ăsta !

St. Şi mai tare vei spune vorba asta, de-o să mai auzi şi altele. Pentrucă doi copaci au fost tràsniţi, unul după altul ; porcii mor de cea mai grozavă anghină ; oile sunt pline de râie, iar cât despre lână, uite, cât e în podul palmei ăştia. Iar, în ce priveşte partea omenească, nici cei din Syria, neam care o duce cel mai mult la tăvàleală, nu s'a pomenit s'o ducă acolo mai mult de şase luni. In aşa, s'au prăpădit cu toţii de friguri [2]).

Ph. O cred asta, Stasimus, c'aşa este. Numai că neamul

---

1) *ad incitas redactust.* Metaforă dela jocul de-a soldaţii *(latrunculus.* Un fel de joc de şach). — 2) *solstitiali morbo decidunt.*

www.digibuc.ro

Campanilor întrece pe Syrieni cu mult în răbdare [1]). Dar ogorul ăsta, aşacum te auzii eu spunând, e nimerit, ca în el sá se trimită, în mod public, toţi cei răi, dupăcum se spune despre insulele acelor fericiţi, unde se strâng la o laltă toţi cei, cari au dus o viaţă neprihánită. Dimpotrivă, acolo, drept ar fi să fie strânşi făcătorii de rele, dacă locul este de aşa fel.

St. Un adevărat ospiciu de nenorociri! Ce mai atâtea vorbe? Nenorocirea, de care ţi-e aminte s'o găseşti, acolo o afli [2]).

Ph. Numai că tu, pe Hercle, o găseşti şi acolo şi aiurea.

St. Să te fereşti, să-i spui, precum că ţi-am vorbit eu despre asta.

Ph. Doar mi-le spuseşi în taină mare!

St. Pentrucă el umblă să se cotorosească de el, dacă ar da peste vreunul, pe care să-l poată înşela.

Ph. Pe Hercle, aşaceva cu mine nu şi-a găsit-o.

St. Fireşte, dacă ai să fii deştept. (aparte). Pe Hercle, băgai frumos frica în unchiaş, cu privire la ogor; pentrucă, dacă acela o să-l piardă şi p'ăsta, nu mai avem cu ce ne ţine zilele.

Ph. Mă reintorc la tine, Lesbonicus.

Le. Ia, spune-mi, rogu-te, ce ţi s'a sporovăit ăsta?

Ph. Ce crezi? Om e şi el: Vrea sa se vadă slobod, însă nu are cu ce să se răscumpere.

Le. Şi eu aş vrea să fiu bogat, însă o doresc de geaba.

St. Puteai, de o voiai; acum, că nu mai ai nimic, nu se mai poate.

Le. Ce-mi tot îndrugi acolo, de unu singur, Stasimus?

St. Asta, pe care o spuseşi tu, mai acum: Dacă ai fi voit-o mai nainte, erai bogat; acum, te-ai trezit cam târziu.

Ph. Despre partea zestrei, cu mine nu trebue sá mai stai de vorbă. Inţelege-te tu cu fii-meu, cum ţi-o plăcea.

Acum, îţi cer pe sora ta pentru fiul meu. Să ne fie în cea-

---

1) Aluzie răutăcioasă la suferinţele Campanilor, cari fuseseră învinşi în 211 a. Cr. şi vânduţi ca robi. La v. 609 ironizează pe Prenestini.

2) Poveste închipuită şi pusă anume, spre a mai înveseli o acţiune prea serioasă. E un lucru obişnuit la Plautus. V. d. ex. persoana parasitului în *Captivi*, ori orgia, cu care se sfârşeşte *Stichus*.

www.digibuc.ro

sul cel bun! Ei, acum? Incă mai stai la cumpănă?

Le. La ce bun asta? Când tu vrei aşa [1]). Zeii să ne fie spre bine! Iţi fagăduesc [2]).

St. Pe Polux, nu cred, să fi aşteptat vreodată cineva, să i-se nască copilul, ce fel am adăstat eu, să se nască acest „făgăduesc", al tău. Zeii vor binecuvânta înţelegerea voastră.

Ph. Asta o vreau şi eu.

Le. Dar, Stasimus, dă fuga aci, la sora mea, la Callicles. Spune-i, ce fel s'au pus lucrurile la cale.

St. Am să mă duc.

Le. Şi urează-i de bine sorei mele.

St. Se înţelege.

Ph. Vino încoa, cu mine, Lesbonicus, pentru ca, de faţă cu fii-meu, să hotărim ziua pentru nunta. Totdeodată vom întări şi cele puse la cale.

Le. (către Stasimus). Tu, îngrijeşte de cele ce-ţi spusei. Eu am să fiu îndată aci. Spune-i lui Callicles, să dea cu ochii de mine.

St. Dece nu te duci tu, acum [3])!

Le. Despre partea zestrei, să vadă ce e de făcut.

St. Du-te acum.

Le. Pentrucă e lucru hotărit, fără zestre să n'o mărit.

St. Dece nu te duci tu, acum.

Le. Şi nici n'am să îngădui eu, ca ea să sufere —

St. Du-te, odată.

Le. Din pricina lipsei mele de grije.

St. Du-te, acum.

Le. In niciun chip nu mi-se pare cinstit lucru, ca ce am păcătuit eu —

St. Du-te, acum.

Le. Să cadă numai şi numai asupra mea.

St. Du-te, acum.

---

1) *quando ita uis.* — 2) *Spondeo.* Era formula consacrată, atunci când cineva îşi lua un legamânt solemn.

3) *modo*, care se repeta într'una. Lui S. îi e frică ca L. să nu-şi ia vorba înapoi şi să nu se ducă. V. *Rudens*, 1215.

www.digibuc.ro

Le. O, tată, am să te mai revăd eu vreodată? —
St. Du-te, acum. Du-te, acum. Du-te, acum. In sfârşit isbutii, să se ducă de aci!

O, zei, iau mărturie credinţa voastră! Pe Polux, cu toată starea noastră destul de rea, am putea-o duce binişor, dacă ne-ar rămâne nouă ogorul, deşi până acum nu-i încă lámurit lucru, ce se va alege cu el. Insă, de-a fi să-l înstrăinăm, atunci, vai de gâtul meu! Va trebui să-i duc, prin ale ţări străine, scutul, coiful, lucrurile. Va fugi din oraş, odată nunta făcută, se va duce în lume, să se chinuească amar de tot, să facă pe soldatul cu plată [1]), prin Asia, sau prin Cilicia.

Mă duc aci, unde mi s'a poruncit, deşi urăsc casa asta, decând acesta ne-a dat afară din locuinţa noastră.

ACTVL AL III-lea.

Callicles. Stasimvs [2]).

Ca. Ce vruseşi să spui cu asta, Stasimus?
St. Că stăpânul nostru Lesbonicus şi-a logodit pe soră-sa. Ei, cam asta!
Ca. După cine a logodit-o?
St. Dupa Lysiteles, băiatul lui Philto, fără zestre.
Ca. Fără zestre, s'o dea el pe ea în atâta bogăţie? Nu-i de crezut, ce spui.
St. Tu, pe Polux, crede, ce vrei. Dacă nu crezi asta, eu unul am să cred — *Ca.* Ce? *St.* Că pentru mine mi-e tot una.
Ca. Când şi unde s'a petrecut, ce spui tu?
St. Acum, aci, înaintea uşii. „Mai acum", cum spune Praenestinul [3]).

---

1) *Latrocinatum.* In Grecia copii de familie, ruinaţi, alergau sa se înroleze în armata, în ţări streine, Asia, deregulá, deunde veneau uneori îmbogăţiţi şi mândri de averea lor. De aci tipul soldatului lăudăros.
2) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 602-728.
3) *tam modo.* In *Truculentus*, v. 690, e iaraş vorba de Prenestini.

www.digibuc.ro

Ca. In felul ăsta Lesbonicus e mai în câştig că s'a ruinat, decum ar fi fost, de şi-ar fi păstrat averea!

St. Şi unde mai pui că însuş Philto a venit, chiar el, în persoană, s'o ceară pentru fii-său.

Ca. (aparte). Pe Hercle, ar fi ticăloşenie curată, să nu se dea zestre fetei. Şi apoi, la urma urmei, pe Polux, văd că treaba asta pe mine mă priveşte. Am să mă duc la dojenitorul meu şi să-i cer sfatu. (iese).

St. Cam bănuesc eu ce şi ce, ce-i cu graba asta a lui; îmi cam miroase mie ceva: Să-i şterpelească lui Lesbonicus ogorul, cum i-a şterpelit şi casa [1]).

O, stăpâne, Charmides, cum ţi-se mai destramă averea, aici, în lipsa ta şi cât aş vrea, să te văd reîntors cu bine spre casă, să mi-te poţi răsbuna pe neprietenii tai, iar pe mine să mă răsplăteşti, de felul cum m'am purtat şi mă port, faţă de tine! Cât de nespus de greu e, să-ţi ai un prieten, care să fie vrednic de acest nume; căruia de ai să-ţi încredinţezi avutul, să poţi dormi fără grije!

Dar, pe ginerele nostru iată-l [2]), îl văd, mergând cu cumnatul său. Nu ştiu dece nu-i destulă înţelegere între ei. Merg amândoi cu pas grăbit. Acela ţine de haina pe acesta, care merge mai nainte. Se opriră locului fără chef [3]). Sa mă dau puţin încoa, de o parte. Vreau să aud, ce-şi vorbesc cei doi cumnaţi.

Lysiteles. Lesbonicvs. Stasimvs.

Ly. Stai acolo. Nu vreau să mi-te împotriveşti, nici să-ţi ascunzi privirea de mine.

Le. Se poate, să-mi dai pace, să mă duc, încotro mi-e drumul?

Ly. Dacă, în ce vrei tu, Lesbonicus, ar fi vorba de vreo glorie, ori renume, te-aş lăsa.

Le. Faci lucrul, care este cel mai uşor de făcut.

Ly. Care?

Le. Necinsteşti un prieten.

---

1) *quando euortit aedibus.*

2) *eccillum uideo.* — 3) *haud ineuscheme.*

www.digibuc.ro

Ly. Nici în fire nu-mi stă şi nici aşaceva n'am învăţat.

Le. Cu toată neînvăţătura, dar cât de bine te mai pricepi! Ce ai face, dacă te-ar mai fi şi învăţat cineva, să-mi faci pe nesuferitu? Ai aerul că-mi vrei binele şi tu îmi vrei răul, mă îndemni la lucruri rele.

Ly. Eu? *Le.* Tu. *Ly.* Ce lucru rău fac? *Le.* Fiindcă faci ce nu vreau eu.

Ly. Eu nu mă gândesc decât la binele tău.

Le. Tu îmi eşti mai bun sfătuitor, decât îmi sunt eu mie însumi? Am destulă minte, înţeleg destul de bine, ce-mi poate fi spre folos, în lucrurile, ce mă privesc.

Ly. Şi asta va să zică a avea minte, să respingi binele unui prieten binevoitor?

Le. După mine, numai bine nu poate fi acela, care nu-i pe placul aceluia, căruia i-se face. Ştiu şi înţeleg şi eu, ce trebue să fac. Nici sentimentul datoriei nu m'a părasit, cum nici vorbele astea ale tale n'au să mă facă, să-mi uit de bunul renume.

Ly. Ce spui? Cá, záu, de mă pot stăpâni, să nu-ţi spun ce meriţi: Deaceea ţi-au lásat stramoşii tai drept moştenire acest bun nume, ca tu să nimiceşti, prin ticăloşenie, cele câştigate de ei prin virtute? Şi, ca să ajungi un terfelitor al onoarei urmaşilor tăi, întru aceea tatá-tàu, moşu-tau, ţi-au pregátit ţie o cale uşoará şi sigura spre dobândirea onorurilor şi tu te-ai silit s'o faci greoaie, numai şi numai prin vina ta, prin poftele, prin viaţa ta năroada? Ai îndrăgit de aşa fel dragostea, cá ai pus o mai presus de virtute.

Acum, în chipul ásta, socoţi tu c'o sá-ţi poţi acoperi greşelile? Ha! Nu este aşa. Aşează-ţi virtutea în suflet şi goneşte-ţi din inimă poftele: Petrece-ţi timpul în for, ajutându-ţi prietenii, iar nu în patul iubitei, precum o faci. Deaceea şi eu îţi lăsai ogorul ăsta şi doresc din toată inima, ca să ai, cu ce te îndrepta, să nu-ţi arunce cetăţenii sarăcia în obraz, să ţi-i faci duşmani.

Le. Toate astea, câte mi-le spuseşi, le ştiu şi le-aş putea da şi în scris, ce fel am prăpădit averea părintească şi am

www.digibuc.ro

terfelit onoarea stămoşilor mei. Ştiam cum, se cuvenea să-mi fiu; dar, ca un nenorocit, nu puteam [1]) s'o fac.

Şi în felul ăsta, învins de atot puternicia lui Venus, doborît de trândăvie, căzui în păcat. Şi pentru tine am acum cea mai mare stimă, dealtfel cum o şi meriţi.

Ly. Dar, a lăsa astfel să-mi pierd silinţa şi tu să-mi dispreţueşti spusele mele, nu pot s'o îngădui; şi tot deodată mi-e şi ciudă, că te văd aşa de puţin ruşinându-te. In sfârşit, de n'ai să mă asculţi şi să faci, ce spun eu, o să te dai singur la fund, că Onoarea n'o să-ţi mai dea de ştire. In întuneric o să-ţi putrezească oasele, tocmai când ţi-o fi lumea mai dragă [2]). Ţi-am cunoscut, Lesbonicus, firea ta cu totul nobilă şi ştiu că ai căzut în rătăcire, nu din bună voinţă, ci pentrucă dragostea ţi-a întunecat judecata, că doar cunosc şi eu toate meşteşugurile Amorului. Amorul este ca o săgeată, pe care o aruncă maşina de răsboiu: nimic nu porneşte mai repede şi nu sboară mai iute. El schimbă firea omului, făcând-o năbădăioasă şi sucită [3]). De te sfătueşte cineva de bine, nu-ţi place; de te desfătueşte, îţi place. Ce n'ai, doreşti; când ai, ce n'aveai, atunci nu mai vrei. Aci te goneşte, aci te cheamă; aci te îndeamnă, aci te opreşte [4]).

E nebunie, e nenorocire curată, să ceri găsduire zeului Amorului. Deaceea şi eu te sfătuesc şi te prea sfătuesc, să te gândeşti bine, la ce ţi-ai pus în gând să faci. Dacă faci lucrul acesta, dupăcum ţi-e aminte, o să dai foc la tot neamul tău. Atunci o să-ţi crape buzele după apă, cu care să-ţi stingi neamul aprins; şi de-ai s'o găseşti, cum sunt cei îndrăgostiţi de orbiţi la minte, n'ai să mai laşi nicio scântee măcar, care să-ţi reaprindă din nou neamul tău [5]).

Le. Uşor de găsit: Foc ţi-se dă, chiar de-l ceri dela duşman [6]). Insă tu, ţinându-mă de rău, mă porneşti, dela păcatele mele, pe un drum şi mai rău. Mă îndemni, să-ţi dau sora,

---

1) *scibam, quibam.* — 2) *quom te maxume clarum uoles.*

3) *mores, moros et morosos.* — 4) Continuă ideile dela v. 235-275.

5) *scintillam... genu' qui congliscat tuom.* — 6) Aceeaş ideie despre apă. *Rudens,* 434.

www.digibuc.ro

fără zestre. Ah! Nu mă pot împăca eu, care mi-am bătut joc de o aşa de însemnată avere părintească, să mă văd la urmă înstărit, să am pământul acela, iar ea în sărăcie, să mă urască pe bună dreptate. Când eşti îngăduitor cu ai tăi, niciodată n'ai să poţi fi aspru cu alţii. Precum am spus, am să fac: Nu-ţi mai da osteneala degeaba [1]).

Ly. E mai bine ca, din pricina sorei tale, să înoţi în sărăcie, iar eu să am un pământ, cu care ai putea să-ţi preîntâmpini nevoile vieţii?

Le. Nu vreau să-ţi baţi atâta capul, ce fel mi-ai putea uşura sărăcia, ci mai degrabă să nu mă vezi dezonorat, ca nu cumva să mi-se ducă numele ăsta, că ţi-am dat pe sora mea, să-ţi fie drept întreţinută [2]), dacă ţi-o dau fără zestre, iar nu într'o căsătorie adevărată. Cine ar fi atunci mai fără onoare ca mine? Svonul ăsta pe tine poate te-ar mândri, pe mine ns ă m'ar umplea de noroiu, dacă ar fi s'o iei în căsătorie fără zestre: Pentru tine ar fi o onoare, cu care să te poţi făli, pentru mine cu ce mă pot necinsti.

Ly. Ce? Iţi închipui poate c'o să te vezi ajuns dictator, dacă am să primesc pământul acela dela tine?

Le. Nici nu vreau, nici nu cer şi nici aşaceva nu-mi trece prin gând. Cu toate acestea însă, aceasta este adevărata onoare pentru un om cu simţire, să nu-şi uite de datoria sa.

Ly. Ştiu eu cam ce fel de gânduri te muncesc; o văd, mi-se presimte mie, o simt [3]). Asta ţi-e aminte ca, dupăce vei fi însghebat legătura de rudenie între noi şi îmi vei fi dat ogorul acela şi nu-ţi va mai fi rămas aici nimic, cu ce să-ţi mai agoniseşti viaţa, să fugi din oraş, cu mâinile goale şi fugind să-ţi laşi patrie, rude, încuscrie, prieteni, odată nunta fă-

---

1) *Nolo te iactari diutius.*

2) *in concubinatum, magi' quam in matrimonium. Concubinatus* era un fel de căsătorie între persoane de condiţie neegală, pentrucă în adevărata căsătorie onorabilă, *matrimonium*, (numită: *justum matrimonium*, sau *justae nuptiae*), adevărata mamă de familie aducea partea ei, sub formă de dotă, la averea comună. O asemenea soţie se numea *concubina*. V. *Epidicus*, v. 466. — 3) *video, subolet, sentio.*

www.digibuc.ro

cută. Lumea o să spună că eu şi cu lăcomia mea te-am pornit pe drumuri de aici. Nici prin gând să-ţi treacă c'am să îngădui eu una ca asta.

St. Zău, de mă mai pot ţine, să nu strig: Bravo, bravo, Lysiteles, πάλιν [1])! 705

Uşor ai câştigat premiul: Acesta a fost învins; a biruit jocul tău. (către Lesbonicus). Asta e mai tare ca tine în comedii şi face şi versuri mai bune. Ba încă, pentru stângăcia ta prostească, am să te pedepsesc cu o amendă [2]).

Le. Ce-i pe tine întreruperea asta, ori amestecul ăsta al tău în vorba noastră [3]), aci?

St. Cum am venit aci, aşa mă şi pot duce.

Le. Vino încoa, cu mine, acasă, Lysiteles. Acolo o să vorbim mai multe, cu privire la aceste lucruri. 710

Ly. Nu-mi stă în fire, să tăinuesc cu uşile închise. Vreau să-ţi vorbesc deschis: Dacă sora ta mi-se dă în căsătorie fără zestre, aşacum socot eu că e drept şi nici tu n'o să-ţi iei de aici lumea în cap, atunci, ce este al meu, va fi şi al tău; iar, dacă altfel ţi-e gândul — şi ce faci să-ţi fie cu noroc — eu prieten cu tine n'am să mai fiu în felul ăsta. Asta-i hotărîrea mea. (iese). 715

St. Se duse, pe Hercle, nu glumă! Mă auzi, Lysiteles? Vreau să-ţi vorbesc. Mi-se duse şi asta de aci. Stasimus, rămăseşi singur!

Acum, nu-mi mai rămâne altceva de făcut, decât să-mi strâng bagajul, să-mi potrivesc scutul la spate şi să spun, să mi-se pingelească cu talpă groasă încălţămintea [4])? Altă scăpare nu-i. Par'că mă văd ordonanţă militară şi asta cât de curând: Stăpâne-meu o să se ducă la un rege oarecare, să se îngraşe. Nu mă îndoesc că în tovărăşia marilor viteji o să ajungă şi el priceput la — fugă şi o să încarce acolo de prăzi pe — cel care i-o ieşi în calea stăpânului meu. Iau eu, cum oiu şi pune 720

---

1) *Încă odată, bis.* — 2) E aluzie la concursurile, care aveau loc după reprezentaţie, la Athena, caşi la Roma, între actori. Cei mai destoinici primeau o recompensă şi uneori libertatea; ceri cari jucau prost, erau bătuţi, sau amendaţi. V. *Amphitruo*, 63-85; *Cistellaria*, sfârşitul.

3) *tibi interpellatio aut in consilium huc accesio est?*

4) *fulmentas suppingi socco.*

www.digibuc.ro

mâna pe arc, tolbă, săgeţi şi cu coiful pe cap, am să-mi — dorm liniştit sub cort [1]).

Mă duc spre for. Am să-mi cer banii, pe care i-am dat cu împrumut acum şase zile, să am cu mine, bani de cheltueală la drum.

Megaronides. Callicles [2]).

Me. După câte-mi spui, Callicles, în ruptu capului nu se poate, să nu i-se dea zestre fetei.

Ca. Pentrucă, pe Hercle, n'ar părea lucru chiar cinstit, să-o las, să se mărite fără zestre, când îmi stă la îndemână, în casă, averea ei.

Me. Zestrea o ai gata, în casă, afară numai dacă nu vrei s'aştepţi ca fratele ei s'o mărite fără zestre, şi la urmă să te duci tu la Philto şi să-i dai zestrea, spunându-i c'o faci asta din prietenie pentru tatăl ei. Mă tem însă c'această dărnicie a ta, să nu te pună rău în ochii lumii [3]), bârfindu-te; să nu se zică că te arăţi darnic cu fata, chiar aşa din senin: Că zestrea ţi-a fost dată decătre părintele ei, să i-o dai, că din ea faci tu pe darnicul cu fata, dar că tu nu-i dai suma pe atât, pe cât i-a fost dată şi că-ţi popreşti o parte şi pentru tine, va zice lumea.

Acum, dacă vrei s'aştepţi întoarcerea lui Charmides, ar fi prea multă trecere de timp: până atunci tânărului i s'ar potoli dorinţa şi pentru fată partida asta este din cele mai bune [4]).

Ca. Pe Hercle, toate astea îmi trec şi mie prin minte. Ia, vezi, dacă nu socoţi c'ar fi mai bine şi mai nimerit lucru, să mă duc chiar eu la Lesbonicus, să-l lămuresc, cum stau lucrurile. Dar, pot eu acum să-i vorbesc despre depozitul de bani unui tânăr neînfrânat, copleşit de amor şi desfriu? Câtuş de puţin, pe Hercle, chiar de loc.

Pentrucă sunt bine încredinţat că s'ar pune să mănânce

---

1) *dormibo.* Aceeaş ironie la adresa vitejiei stăpânului, în *Epidicus*, v. 30-32. — Aceeaş vitejie o arată şi Sosia, în *Amphitruo*, v. 200.

2) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 729-891.

3) *te populo ponat in crimine.* — 4) *uel primaria est.*

www.digibuc.ro

până şi locul, unde sunt ascunşi banii. Să umblu la ei, mă tem, să n'audă sgomotul, ori să dea el singur peste ei, dacă ar fi să-i spun că vreau să dau zestre fetei.

Me. In ce fel atunci ai putea tu, neştiut, să scoţi din ei zestrea fetei?

Ca. Până mi s'ar ivi vreun prilej oarecare, mi-ai face tu rost de bani cu împrumut, de undeva, dela vreun prieten.

Me. Şi crezi că se poate căpăta de undeva, dela vreun prieten?

Ca. Se poate.

Me. Vorbe! Ai să te pomeneşti pedată cu vorba aceea: „Pe Hercle, zău, de am eu bani de dat cu împrumut"!

Ca. Pe Hercle, aş vrea mai bine să spui adevărul, decât să mă împrumuţi cu banii tăi [1]).

Me. Insă, am un gând, numai să-ţi placă.

Ca. Ce gând?

Me. Imi veni o ideie minunată, după părerea mea.

Ca. Care?

Me. Să bobim un om şi asta cât de curând. Să aibă ae-rul, precum c'ar fi străin.

Ca. Ce ştie el să facă, apoi?

Me. Omul ăsta să fie îmbrăcat aidoma, caşi un străin, cu o mutră necunoscută, care să nu mai fi fost văzută pe aici, un om din cei ce ştiu minţi. —

Ca. Ce ştie el să facă, apoi?

Me. Un moftangiu, un neruşinat —

Ca. Pe urmă?

Me. Să pară că vine la tânăr dela tată-său, din Seleucia, să-i aducă salutare, cu vorbe ca din partea părintelui său: Că-i merg bine treburile, că e sănătos şi în viaţă şi în curând o să fie şi el acasă. Să aducă cu el două scrisori, pe care noi să le pecetluim, caşicum ar veni dinspre partea tatălui: Pe una s'o dea aceluia, pe cealaltă să spună că vrea să ţi-o dea ţie.

Ca. Zi-i mai departe cu spusa.

---

1) Acesta e răspunsul, pe care, cel care umbla după împrumut, îl da aceluia, care îl refuza. (E. Benoist, op. cit.).

www.digibuc.ro

Me. Şi să spună, precum că el aduce dinspre partea tatălui bani, cu care să înzestreze fata şi că tatăl i-a poruncit ca banii ăştia să ţi-i dea ţie. Pricepi acum?

Ca. Aşa şi aşa, dar te ascult cu plăcere.

Me. Atunci tu, în sfârşit, să dai tânărului banii numai atunci, când fata va fi măritată.

Ca. Pe Hercle, zău, minunată ideie!

Me. In felul ăsta, când o să desgropi banii, ai să înlături orice bănuială dinspre partea tânărului: El va crede că aurul este cel adus ţie dela tatăl său, pecând tu îl vei lua din comoara tăinuită.

Ca. Nu se poate mai minunat şi mai de crezut lucru! Deşi la vârsta asta a mea mi-e ruşine, să umblu cu minciuni. Dar, când o să aducă acela scrisorile pecetluite, nu crezi că tânărul n'are să cunoască inelul părintesc [1])?

Me. Nu poţi să taci? S'ar putea scorni şasesute pricini în cazul de faţă: Acela, pe care-l avea, l-a pierdut; la urmă, şi-a făcut un altul, din nou. Chiar dacă le-ar aduce nepecetluite şi tot s'ar putea spune, precum că i-au fost rupte peceţile la vamă, spre a fi cercetate scrisorile [2]).

In treburi de aşa fel, a-ţi pierde ziua cu vorbe, e prostie curată, că doar vorba poate fi înşirată cât vrei. Du-te îngrabă la comoară, în taină, îndepărtează-ţi robii, femeile. Şi, m'auzi tu?

Ca. Ce este?

Me. Vezi, să ţii tăinuită afacerea asta şi faţă de soţie. Pentrucă, pe Polux, nu există femeie, care să-şi poată stăpâni limba. Acum, ce-mi stai? Dece nu te porneşti de aci şi nu-ţi pui picioarele în mişcare [3])? Umblă la bani, ia-ţi de acolo cât aur îţi trebue, în împrejurarea de faţă, astupă apoi în grabă la loc; dar, în taină, cum îţi spusei. Goneşte-i pe toţi afară din casă.

Ca. Aşa am să şi fac.

Me. Dar, la urma urmei, prea mult ne întindem la vorbă.

---

1) Despre scrisori, v. nota *Persa*, 247. — 2) Detaliu preţios.
3) *quin tu hinc amoues et moues.*

www.digibuc.ro

Ne trece ziua şi-i atâta nevoie, să ne grăbim. Despre chestia peceţii, n'ai dece să te temi. Vezi-mă [1]): E minunată vorba aceea, despre care îţi amintii, să spună, precum că i-au fost cercetate scrisorile la vamă. Şi apoi, nu vezi ora din zi? Ce crezi c'ar putea face el, acum, cu firea şi apucăturile lui? E beat de mult. Il vei putea întoarce, cum vrei. Şi la urma urmei, lucrul cel mai de seamă este că acela va spune că aduce banii, iar nu că vine să-i ceară.

Ca. E chiar destul.

Me. Eu am să-mi tocmesc din for un om meşter în aşaceva [2]) şi am să pecetluesc două scrisori şi pe omul acesta am să-l trimit încoa, bine dichisit.

Ca. Aşa dar, eu mă duc înăuntru, la treaba mea; tu, vezi-ţi de cele spuse.

Me. Aşa am să fac, să avem dece rîde.

ACTVL AL IV-lea.

Charmides [3]).

Prea puternicului stăpânitor al apelor sărate şi frate prea puternic al lui Juppiter, lui Neptunus şi Nereus [4]), plin de veselie, bucuros le înalţ osanale şi le sunt recunoscător lor şi valurilor sărate, în puterea cărora mi-a stat şi averea şi viaţa mea, că m'au lăsat, să mă reîntorc, din cuprinsul lor, sănătos şi nevătămat, în patrie, în oraşul meu [5]). Şi mai presus

---

1) *me uide.* — 2) *Sycophantam.* Sycophantae erau cei cari, la Atena, denunţau pe cei ce exportau smochinele prohibite. De aci acest nume deveni sinonim cu acela de: delator; apoi, cum adesea pâra erà neîntemeiată, ajunse a însemna: falş, mincinos, necinstit, înşelător.

3) Canticum, al treilea, v. 820-842.

4) *Salsipotenti et multipotenti.* Cuvinte sonore, făurite de Plautus, spre a da un ton mai ridicat *canticului.* Charmides se reîntoarce din călătoria sa şi aduce mulţumiri zeului mărilor, caşi Theopropides, din *Mostellaria,* v. 431-427. A-se observa tonul plin de emphază, cu care C. îşi înalţă mulţumirile sale.

5) *urbem saluom, incolumem.* (Ph. Fabia, op. cit.).

www.digibuc.ro

de ceilalți zei, ție, Neptunus, îți înalț mulțumirile mele și marea mea recunoștiință. Pentrucă, pecând toți ceilalți te numesc crud, neînduplecat, cu apucături de om lacom, care spurci lumea cu sare [1]), fără suflet, fără milă, lipsit de judecată, eu, dimpotrivă, m'am încredințat de contrariu, fiindcă, pe Polux, așacum am voit, m'am folosit de tine, care mi-ai fost potolit și îndurător.

Și ăst bun renume al tău încă de mai nainte mi-a ajuns și mie pela urechi, ca un lucru de seamă printre oameni, că tu obișnuești să te înduri de cei săraci, iar pe cei bogați să-i nefericești, să-i domolești. Aide, eu te laud; știi să te porți cu lumea, cum se cuvine fiecăruia. Asta-i faptă vrednică de zei:

A fi într'una îndurători cu cei în nevoie.

Cu mine mi te-ai purtat în credință, deși lumea o tot spune într'una că nu te prea ții de vorbă. Pentrucă, de n'ai fi fost tu, o știu eu prea bine, că ai tăi m'ar fi hărțuit, în coace și'n colo, în largul mării și cu cruzime m'ar fi împrăștiat pe mine, nenorocitul și toate bunurile mele, laolaltă cu mine, în lung și'n lat, pe întinsele câmpuri albăstrii ale mării: Astfel, întocmai, caşi o haită de câini, vânturile vijelioase stăteau în preajma corăbiei; ploaia, valurile și furtuna cea dușmănoasă se aț-

1) *spurcificum.*

2) *nobilest apud homines,*
pauperibus te parcere solitum, diuites damnare atque domare.
semper mendicis modesti sint.

Ideia aceasta, pe care Vergilius o va exprima așa de înălțător în *Eneida* sa, socotind-o drept un crez al poporului roman:

Parcere subjectis, et debellare superbos.
Cruță pe cei umiliți și doboară pe cei semeți,
(*Aen.* VI. 853).

Purtarea, pe care Charmides o atribue lui Neptunus și care, după el, e purtarea divinității în genere, se aseamănă foarte mult cu concepția creștină despre dumnezeire;

— *„A răsturnat pe cei puternici depe scaunele lor*
de domnie și a înălțat pe cei smeriți".
— *„Pe cei flămânzi i-a umplut de bunătăți, iar*
pe cei bogați i-a scos afară cu mâinile goale".
(Luca, la *Cântarea Mariei*, I, 52, 53).

www.digibuc.ro

teau să frîngă catartul, să nărue antenele, să spintece pânzele, dacă pacea ta protectoare nu ne-ar fi venit într'ajutor.

Departe acum de mine! De acum sunt hotărît, să mă dau odihnei, mi-am agonisit îndestul. Cu destule amărăciuni m'am tot luptat, să pot agonisi bogăţii lui fii-meu.

Dar, cine să fie ăsta, care intră acum în piaţă, neobişnuit la îmbrăcăminte şi la înfăţişare la fel? Pe Polux, deşi mi-e dor de-acasă, o să mai stau locului, să iau seama, cam ce lucru vrea el să facă?

Sycophanta. Charmides [1]).

Sy. Zilei de azi îi dau numele Trinummus [2]), pentrucă mi-am închiriat pe ziua de azi talentul pentru trei nummus, să trag o păcăleală. Sosesc din Seleucia, Macedonia, Asia şi Arabia, pe care, nici cu ochii nu le-am văzut, nici cu picioarele nu le-am călcat vreodată. Iată, la ce lucru rău duce sărăcia pe un om nenorocit, dacă eu mă văd nevoit ca, pentru trei arginţi, să spun că am primit aceste scrisori dela un om, pe care nu-l ştiu, cine să fie; nu l-am văzut şi nici nu ştiu bine, să se fi născut cândva, pe lume.

Ch. Pe Polux, pare-se să fie chiar din neamul ciupercilor [3]), aşa şi-a vârît tot capul sub pălărie. Pasă-mi-te să fie vreunul de prin Iliria; a venit în costumul său.

Sy. Acela, care m'a tocmit, după tocmeală, m'a adus cu sine acasă şi ce-a avut de spus, mi-a spus, m'a învăţat, mi-a arătat de mai nainte ce trebue să fac; acum, de am să mai pun pedeasupra şi altele dela mine, are să vadă acela, care m'a închiriat, cât te ieftin mi-am vândut talentul. Cum m'a impopoţonat el, aşa sunt îmbrăcat. Cu bani faci totul. Toate podoabele astea depe mine, el însuş le-a împrumutat dela director [4]), pe a sa răspundere.

---

1) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 843-997.

2) *Trinummo nomen facio,* deunde şi numele comediei.

3) *fungino generest.* S. purta pe cap o pălărie de călătorie, cu bordura mare. — 4) *a chorago.* Despre *choragus*, v. *Curculio*, 492. Nu odată Plautus ne introduce în secretele culiselor. La fel, *Persa*, 159.

www.digibuc.ro

Acuma, dacă aş putea, să-l păcălesc cu hainele astea, o să mă căsnesc, să simtă şi el că a avut de-a face cu un adevărat papugiu.

Ch. Cu cât îl privesc mai mult, cu atât îmi place şi mai puţin mutra omului ăstuia. Mare minune ca individul ăla să nu fie din aceia, cari ziua dorm şi noaptea ies după furat, ori din cei cari îţi şterpelesc punga dela încingătoare [1]). Cercetează locul, se uită pretutindeni şi iscodeşte mereu casele. Pe Polux, cred că cercetează locurile, să vină apoi să fure. Şi mai mare mi-e dorinţa, să iau seama la ce face; să-mi fiu cu ochi în patru.

Sy. Aceasta-i partea oraşului, despre care mi-a pomenit acela, care mă tocmi. La casele astea trebue să-mi desfăşor eu meşteşugurile mele. Să bat la uşe.

Ch. Ăsta se îndreaptă chiar drept spre casa noastră. Pe Hercle, pare-mi-se, c'abia sosit acasă, o să trebuească, să fac de strajă, la noapte.

Sy. Deschideţi, deschideţi. Ei, e cineva aci, care poartă de grije ăstor uşi [2])?

Ch. Ce cauţi, tinere? Ce vrei? Dece baţi la uşa asta?

Sy. Ei, bătrânule, cu statul sunt în regulă, răspunsurile astea le-am mai dat odată censorului [3]). Caut pe tânărul Lesbonicus, pe aici, prin părţile astea ale locului, unde locueşte şi pe un altul cu părul alb, la fel ca tine. Callicles spunea că se numeşte acela, care mi-a dat scrisorile acestea.

Ch. Asta caută chiar pe fii-meu, Lesbonicus şi pe prietenul meu, Callicles, căruia i-am lăsat eu în grije copiii şi bunurile mele.

Sy. Dacă ştii, arată-mi, tătucule, unde locuesc oamenii ăştia?

Ch. Dece îi cauţi? Cine eşti? Şi de unde eşti? Deunde îmi vii?

---

1) *dormitator aut sector zonarius.* (după interp. lui Ussing).

2) E vorba de portar, *ianitor.* Adesea eră şi un câine. *Mostellaria*, 850.

3) E aluzie la un obiceiu roman. Cu prilejul recensământului, cetăţeanul eră obligat să răspundă la diferite întrebări, ca acestea: *Quis es? Unde es? Unde aduenis?* Aluzia se înţelege uşor.

www.digibuc.ro

Sy. Prea multe întrebări dintr'odată [1]). Nu ştiu nici eu, la care să-ţi dau răspunsul mai întâi. Dacă o să mă'ntrebi la rând şi cu încetul, îmi vei şti şi numele şi faptele şi drumurile bătute.

Ch. Am să fac aşa, precum vrei. Aide atunci, spune-mi mai întâi numele.

Sy. O începuşi cu partea cea mai grea.

Ch. Dece?

Sy. Pentrucă, tătucule, dacă înainte de revărsatul zorilor ar fi s'o începi cu litera d'întâi a numelui meu, te-ar apuca miezul nopţii până ai ajunge la sfârşitul lui.

Ch. Dupăcum spui tu, ca să fac înconjurul numelui tău, ar cam fi nevoie de multe merinde la drum [2]).

Sy. Am şi un altul, micuţ de tot, cât o etichetă de vas de vin.

Ch. Care ţi-e numele, tinere?

Sy. „Pst“ [3]), ăsta mi-e numele de toate zilele.

Ch. (aparte). Pe Polux, viclean nume! Caşicum ai zice, de-a fi să-ţi încredinţez ceva, „Pst“ — pedată a şi pierit. Omul ăsta e un adevărat şarlatan. (tare). Ia, ascultă, tinere!

Sy. Ce este?

Ch. Vorbeşte, cu ce îţi sunt ţie datori oamenii ăştia, pe cari îi tot cauţi?

Sy. Tatăl tânărului Lesbonicus mi-a dat aceste două scrisori. Imi e prieten.

Ch. (aparte). L-am prins cu minciuna. Spune că i-am dat eu lui scrisori. Am să-mi bat frumos joc de el.

Sy. Aşa, precum începusem, de vrei să m'asculţi, să-ţi spun.

Ch. Am să te-ascult.

Sy. Scrisoarea asta mi-a spus s'o dau lui Lesbonicus, lui fii-său şi la fel, pe asta, pe cealaltă, mi-a spus, să i-o dau lui Callicles, prietenului său.

---

1) Unii aşează aci versul 872, ca fiind aşezare mai logică, după cor. lui Ritschl. Man. însă îl pun la locul lui, la v. 872.

2) *opu' factost uiatico.* — 3) *Pax.*

www.digibuc.ro

Ch. (aparte). Pe Polux, îi aminte lui de glume, o să mă pornesc şi eu pe glume. (tare). Şi el unde erà?

Sy. Işi vedea liniştit de treburi.

Ch. Dar, unde?

Sy. In Seleucia.

Ch. Şi chiar dela el primit-ai tu astea?

Sy. Cu mâinile lui chiar el mi le-a dat în mână.

Ch. Cum arăta la înfăţişare?

Sy. Un oarecare cu un picior şi jumătate mai lung ca tine.

Ch. (aparte). Nu-i lucru curat, dacă eu, când nu-s acasă, sunt mai lung ca de obiceiu! (tare). Şi cunoscutu-l-ai?

Sy. Glumeaţă întrebare? Dar nu mănânc eu zilnic din aceeaş mâncare cu el?

Ch. Şi numele, care îi este?

Sy. Pe Polux, nume de om cinstit.

Ch. Vreau să-l aud.

Sy. Este, pe Edepol, este, este —Vai, nenorocitul de mine.

Ch. Ce te-a apucat?

Sy. Inghiţii acum numele, ca un fără de minte, ce sunt.

Ch. Nu-mi plac oamenii, cari îşi ţin prietenii vârîţi printre dinţi.

Sy. Şi mai acum chiar îmi sta pe buze.

Ch. (aparte). Chiar la timp picai spre casă mai naintea ăstuia.

Sy. (aparte). Sunt strîns cu uşa, nenorocitul!

Ch. Adusu-ţi-l-ai aminte numele?

Sy. Pe Hercle, mai mare ruşine de zei şi oameni!

Ch. Aşa îţi cunoşti tu prietenul?

Sy. Cum m'aş cunoaşte pe mine. Dar, aşa se întâmplă uneori, să doreşti un lucru, pe care îl ţii în mână şi-l vezi cu ochii. Să-mi reamintesc literile. C. este începutul numelui.

Ch. Callias. *Sy.* Nu este. *Ch.* Callipus. *Sy.* Nu este. *Ch.* Callidemides. *Sy.* Nu este. *Ch.* Callinicus. *Sy.* Nu este. *Ch.* Callimarchus. *Sy.* Nu ghiceşti.

De altfel, pe Polux, puţin îmi pasă, odatăce mi-l am eu în minte.

www.digibuc.ro

Ch. Dar, vezi, că sunt mulţi Lesbonicus pe aici. Dacă nu spui numele tatălui, nu ţi-aş putea arăta oamenii, pe cari tu îi cauţi. Cam ce fel este? N'am putea ghici?

Sy. Cam în felul ăsta: Chares? Sau Charmides? *Ch.* Nu cumva Charmides?

Sy. Ei, ăsta va să fie. Neferici-l-ar zeii!

Ch. Ţi-am spus-o eu ţie mai adineaori: Este cinstit lucru, să-i urezi unui prieten mai bine de bine decât de rău.

Sy. Nu-mi stătu el destul vârît între dinţi şi buze, ca un om de nimic?

Ch. Nu se vorbeşte de rău de un prieten, în lipsă-i.

Sy. Dece îmi tot sta ascuns, ca leneşul leneşilor?

Ch. De l-ai fi strigat pe nume, ţi-ar fi răspuns. Dar el unde-i acum?

Sy. Pe Polux, l-am lăsat la Rhadamante, în insula Cecropia [1]).

Ch. (aparte), Cine-i mai fără simţire ca mine, de n'am de lucru, să-l întreb, unde sunt? Dar şi asta m'ajută la ce mi-am pus eu în gând [2]). Ascultă? Dar asta, ce te întreb eu acum? Peunde mi-ai colindat?

Sy. Prin locuri nespus de minunate, în fel şi fel de chipuri.

Ch. Vreau să le aud şi eu, de nu-ţi e cu supărare.

Sy. Dar, asta-i şi marea mea dorinţă, să ţi-le spun. Mai întâi şi'ntâi, am fost în Pont, în ţara Arăbească [3]).

Ch. Ei, decând Arabia s'a mutat în Pont?

Sy. Este. Nu-i vorba de aceea, care produce tămâie, ci de Arabia, unde creşte absintul şi maghiranul [4]).

Ch. (aparte). Mare îndrugător de minciuni! Dar, mai făr'de

---

1) La v. 901 spusese că l-a lăsat în Seleucia. Să fie vreo scăpare din vedere a lui Plautus, cum se crede, sau mai de grabă o eroare voită, pentru a provoca risul. — 2) *sed nil disconducit huic rem.* Adică, la ce îşi pusese în gând Charmides la v. 900.

3) *in Pontum ad Arabiam terram.* Comentatorii moderni văd aci o ignoranţă geografică. Sa fie totuş o probă despre vechea denumire a Ţării româneşti? V. studiul, VI, 4.

4) *apsinthium ac cunila gallinacea.* Plante, pe care Plinius le dă ca un produs al Pontului. (XX, 169, XXVII, 45).

www.digibuc.ro

minte eu sunt, că n'am de lucru, să-l întreb, deunde vin, cașicum eu n'aș ști și-ar ști el? Insă, pentrucă mi-am pus în gând, ia, să-l încerc, să văd, până unde o să meargă.

(tare). Ia, ascultă? Și deacolo încotro mai departe?

Sy. Dacă îmi dai ascultare, am să-ți spun. Spre isvoarele râului, care isvorește din cer [1]), de sub tronul lui Juppiter.

Ch. De sub tronul lui Juppiter? *Sy.* Precum zic. *Ch.* Din cer [2])? *Sy.* Și încă dela mijloc.

Ch. Zău și fost-ai tu până la cer?

Sy. Ba încă, ne-am suit cu o barcă și în susul apei, pe râu [3]).

Ch. Ei, nu cumva văzut-ai și pe Juppiter?

Sy. Spuneau ceilalți zei, precum că e dus la moșie, să'mparță merticul lunar la robi [4]). Apoi de aci mai departe —

Ch. De aci mai departe n'am poftă, să-mi mai îndrugi nimic.

Sy. * * * * Pe Hercle, de-ți e cu supărare.

Ch. Pentrucă nu poate fi * * nimeni nerușinat, care să fi călătorit depe pământ la cer.

Sy. Am să fac așa, precum te văd că vrei. Dar, arată-mi oamenii aceia, pe cari îi caut, cărora trebue să le dau scrisorile astea.

Ch. Ascultă? Dacă întâmplător ar fi să dai acum cu ochii de Charmides acela, care spui tu că ți-a dat scrisorile astea, l-ai cunoaște?

Sy. Pe Polux, dobitoc mă mai crezi, să nu pot eu cunoaște pe unul, cu care mi-am trăit amarul! Au, acela, să fi fost el chiar așa prost, să-mi încredințeze o mie nummus, Philippi de aur, pe care bani mi-a spus, să-i aduc lui fii-său și prietenului său, Callicles, în seama căruia, spunea el, că și-a lăsat averea sa? Mi-ar fi încredințat el, de nu ne-am fi cunoscut bine unul cu altul?

Ch. (aparte). Cu tâlharul ăsta vreau acum să mă port și eu la fel tâlhărește, dacă l-aș putea înșela cu cei o mie Philippi, pe cari a spus, precum că i-aș fi dat eu, când pe omul

---

1) *de caelo exoritur.*

2) *e caelo*, ca raspuns la *de caelo*. V. prefața, vol. II., note.

3) *per amnem.* — 4) V. nota *Stichus*, v. 60.

www.digibuc.ro

ăsta nu-l ştiu, cine este şi nici nu l-am mai văzut înaintea ochilor, până astăzi. Astuia să-i încredinţez eu aurul meu, căruia nu i-aş da pe mână nici cât un ban de plumb, chiar de-a fi să-l văd crăpând! Să-l iau acum cu dibăcie —

(tare). Ei, Pst, numai trei vorbe să-ţi spun.

Sy. Şi treisute.

Ch. Ai tu aurul ăsta, pe care l-ai primit dela Charmides?

Sy. Şi încă Philippi curaţi, număraţi cu mâna lui, la masa bancherului, o mie nummus.

Ch. Şi i-ai primit tu, chiar dela Charmides însuş?

Sy. Mare minune să nu-i fi primit dela moşu-său, ori dela vreun strămoş, cari nu mai sunt în viaţă acum.

Ch. Tinere, dă-mi atunci mie aurul ăsta.

Sy. Ce aur să-ţi dau eu ţie?

Ch. Pe care mărturisişi că l-ai primit dela mine.

Sy. Primit dela tine? *Ch.* Aşa spun. *Sy.* Cine eşti tu?

Ch. Ala, care ţi-am dat mia de nummus. Eu sunt Charmides.

Sy. Pe Polux, nici nu eşti şi nici c'ai putea să-mi fii pe ziua de astăzi, cel puţin în ce priveşte aurul ăsta. Pleacă de aci, papugiule: Vrei să îndrugi la palavre unui alt palavragiu [1]).

Ch. Charmides, eu sunt.

Sy. Pe Hercle, de geaba eşti, pentrucă nu am niciun fel de aur. Cu multă dibăcie vruseşi, să mă iei pe nepusă masă, crezând că ţi-se iveşte cel mai neînsemnat prilej. Cum auzişi că am aur asupra mea, pedată şi tu te şi făcuşi Charmides. Până aci nu erai, mai nainte să fi fost vorba de bani. Te sbaţi de geaba. Aşa că, cum te charmidaşi, descharmideazăte din nou [2]).

Ch. Atunci, cine sunt eu, dacă cu adevărat nu sunt, cine sunt?

Sy. Asta, ce mă priveşte pe mine? Câtă vreme nu eşti acela, care nu vreau eu să-mi fii, după mine poţi fi oricine-i

---

1) *nugari nugatori postulas.* La v. 958: *sycophantae sycophantari.* Sau: *Te-apuci să vinzi castraveţi la grădinar.*

2) *itidem ut charmidatus es, rusum recharmida.*

www.digibuc.ro

pofti [1]). La început nu-mi erai, cine erai; acum mi-te făcuşi, ce nu erai mai nainte.

Ch. Aide, grăbeşte-te. *Sy.* Ce să mă grăbesc? *Ch.* Redă-mi aurul. *Sy.* Visezi, bătrânule.

Ch. Tu, doar, îmi mărturisişi că Charmides ţi-a dat aurul.

Sy. Pe hârtie, fireşte.

Ch. Te grăbeşti, sau nu, s'o pleci repede deprin părţile locului, borfaşule, până nu pun, să-ţi moaie oasele?

Sy. Pentruce?

Ch. Pentrucă acela, pe care l-ai amestecat tu în afacerea asta, eu sunt, Charmides, în persoană, care spuneai că ţi-a dat scrisorile.

Sy. Zău, rogu-te, au, tu eşti ăsta?

Ch. Chiar eu sunt. *Sy.* Şi, zău, tu eşti? Şi ăsta eşti chiar tu? *Ch.* Da. *Sy.* Chiar tu îmi eşti?

Ch. Chiar eu, îţi spun, sunt Charmides. *Sy.* Aşadar, chiar tu? *Ch.* Chiar eu, eu, eu [2]),

O să piei din ochii mei?

Sy. Acum însă vorbesc chiar serios, fiindcă îmi venişi din străinătate [3]), o să-mi fii bătut, din porunca mea [4]) şi a noilor edili [5]).

Ch. Şi, îmi mai spui şi vorbe de rău?

Sy. Dimpotrivă şi pentrucă mi-ai venit sănătos — zeii să te piardă şi dacă crăpai mai nainte, îmi erà tot una.

Eu, pentru osteneala asta, mi-am primit plata, de tine pra-

---

1) La fel o scenă în *Amphitruo*, v. 438-440.

2) *ipsissumus*. — 3) Cum obiceiul erà ca celor veniţi din strainătate să li-se dea o masă, în bătaie de joc, în loc de masă, *Syc.* îi spune c'o să fie bàtut (*uapulabis*), din porunca lui însă.

4) *meo arbitratu*. După un ton se pare că actorul e chiar directorul trupei. Exemple şi aiurea (*Captivi*, *Poenulus*, prologus). Şi aici, caşi aiurea. Plautus calcă ilusiunea dramatică şi descoperă pe actor, amintindu-i că este sclav, care se teme de bătaie (*Amphitruo*, 27-31), ori că va fi bătut, dacă va juca prost. (*Cistellaria*, sfârşit).

5) Edilii aveau în grije representaţiile. In timpul lui Plautus ei intrau în funcţiune la ideile lui Martie; deci piesa fù jucată la sărbătorile Megalensiene, în Aprilie.

www.digibuc.ro

ful să s'aleagă. Şi apoi, cine ei fi, ori cine ne-i fi, puţin îmi pasă mie de asta.

Am să mă duc, să-i dau de ştire aceluia [1]), care îmi dete cei trei nummus, să ştie că s'a nenorocit. Eu mă duc. Să n'ai parte de viaţă şi de sănătate. O, de te-ar neferici toţi zeii, de sosirea ta acasă, Charmides! (iese).

Ch. [2]). Fiindcă ăla plecă de aci, mi-se pare acum că e timpul şi prilejul, să vorbesc nestingherit. Acul acela ascuţit mi-a împuns pieptul meu [3]). Ce-mi căuta el înaintea casei mele? Pentrucă scrisoarea aceea mi-a înşiruit [4]) teama în suflet; şi cei o mie nummus, ce să fie cu ei?
Pe Polux, niciodată clopoţelul nu sună el de geaba [5]):
Dacă cineva nu-l trage, nu-l mişcă, e mut, tace.
Dar, cine să fie ăsta, care se porni să alerge încoa, în piaţă?
Vreau să văd, ce-o să facă: Să mă dau de partea asta.

Stasimvs. Charmides [6]).

St. Stasimus, fă-ţi aripi la picioare, înapoiază-te în grabă acasă, la stăpân, ca nu cumva prostia să-ţi umple, fără să vrei, spatele de frică. Măreşte-ţi paşii, grăbeşte-te. E cam de mult, decând o pornişi de acasă. La aminte, să nu-ţi pocnească biciul pe spate, ca plesnitura vinului, ce s'aruncă jos din cupă [7]), de n'ai să-mi fii la porunca stăpânului. Dă-i zor cu alergatul. Iată-te, Stasimus, un om de nimic! Nu-ţi uitaşi tu inelul la cârciumă [8]), dupăce îţi încălzişi gâtlejul cu băutură caldă? Inapo-

---

1) *ad illum renuntiabo.*

2) Diverbium. *(iambi senarii)*, v. 998-1007. Urmă de cor. V. nota *Rudens*, 290. — 3) *meum ille pectus pungit aculeus.*

4) *concenturiat.* Metaforă. Se zice de centurionul, care îşi aşează soldaţii, pe centurii. — 5) *numquam temere tinnit tintinnabulum.* Sau, cum am spune noi: *Până nu faci foc, nu iese fum.*

6) Recitativ. (*troch. septenarii*), v. 1008-1092.

7) *cottabi crebri crepent, Cottabus* era un joc grecesc, care consta din a bea din pahar vin şi a arunca apoi vinul rămas într'un bazin plin cu apă, spre a produce plesnituri. Unul din numeroasele ex. de alliteraţie.

8) *Condalium*, Inel de sclav. *Thermopolium*, un fel de cârciumă, unde se vindeau băuturi calde şi unde sclavii îşi beau economiile.

www.digibuc.ro

iază-te şi dă fuga, de-l cere, până nu se face uitat.

Ch. (aparte). Pe ăsta, cine o fi, nu-l ştiu, dar l-a încălzit rău de tot băutura şi acum ea îi dă lecţii de alergătură.

St. Ce, om de nimic, nu-ţi crapă obrazu de ruşine? Să-ţi pierzi mintea în trei pahare de vin? Sau, poate, fiindcă ai băut acolo numai cu oameni de ispravă, cari nu şi-ar întinde mâna cu uşurinţă spre lucrul altuia? Erà acolo: Truthus, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus, numai ticăloşi, cu ochii umflaţi de pumni, cu picioarele pline de vânătăi, cu urme de fiare pe ei [1]): Şi, între aşa tacâmuri, umbli tu să-ţi mai vezi inelul cu ochii, când numai unul singur dintre ei ar fi în stare să-i şterpelească ghetele chiar unui om, din fuga mare [2]).

Ch. Aşa să mă iubească zeii, dar un aşa tâlhar mai rar!

St. La ce să mai umblu după un lucru pierdut? Afară numai dacă n'ar fi să mai adaug la pierdere şi o alergătură zadarnică. Ce s'a dus, socoteşte-l caşi dus. Intoarce cârma şi repede la stăpân [3]).

Ch. Nu-i chiar din cei fugiţi, că-şi aminti de casă!

St. O, moravurile de altădată ale oamenilor, cumpătarea de odinioară, ce bine ar fi să fie aici în mai mare cinstire, decum sunt moravurile rele!

Ch. O, zei nemuritori! Asta chiar se apucă să vorbească vorbe cusute cu aur! Îi pare rău după trecut. Se vede că el iubeşte vremurile de altă dată, cum le iubeau strămoşii.

St. Pentrucă moravurile de acum nu cată la ce li-se cuvine, ci la ce li-e lor pe plac: Ambiţia chiar s'a consfiinţit prin moravuri şi legile o lasă în pace. A-ţi arunca scutul şi a fugi în faţa duşmanului este un lucru îngăduit astăzi de moravuri [4]); a umbla după onoruri, chiar cu preţul necinstei, este ceva intrat în firea lucrurilor.

Ch. Necinstite apucături!

St. Cei oneşti sunt daţi de o parte.

---

1) *oculicrepidae, cruricrepidae, ferriteri mastigiae.*

2) Noi am zice: *Ar fi în stare să fure şi oul de sub găină.*

3) Sclavi grăbiţi şi cari totuş nu se grabesc. La fel, Pinacium în *Stichus*, v. 273. Acesta e lucru obişnuit la Plautus. — 4) V. nota dela v. 726.

www.digibuc.ro

Ch. Prost lucru!

St. Stricăciunea a şi pus stăpânire pe legi, care ascultă de ea mai straşnic decum ascultă copiii de părinţi. Şi bietele legi stau ţintuite de pereţi cu cuie de fier, unde ar fi fost mai bine să fie spânzurate moravurile cele rele [1]).

Ch. Aş vrea să mă duc spre el şi să-i vorbesc; însă, mai bine să-l mai ascult, căci mă tem, dacă am să-l strig, să nu înceapă, să vorbească altceva.

St. Şi, pentru ele, legea nu mai are nimic sfânt în ea, pentrucă legile s'au robit moravurilor, deaceea şi ele se grăbesc, să pună stăpânire şi pe cele sfinte, caşi pe cele nesfinte.

Ch. Pe Hercle, unor astfel de apucături s'ar cuveni, să li-se dea cea mai grozavă pedeapsă.

St. Şi lumea nici că se sinchiseşte de aşaceva! Pentrucă tagma asta de oameni vrea răul la toată lumea şi poporului numai binele nu i-l vrea. Cu lipsa lor de cinste nimicesc şi cinstea acelora, cari sunt oameni de omenie, aşa că, după apucăturile lor, se judecă şi firea acestora.

Dar asta, care-mi mai veni în minte? Vorbind, mi-o adusei acum aminte. De dai cuiva ceva cu împrumut, pierzi ce eră al tău: Il ceri înapoi, din prieten, ţi-l faci neprieten, cu banii tăi. De n'ai de lucru, să stărui în cerere, din două ai de ales: Sau să pierzi, ce ai împrumutat, sau să-ţi îndepărtezi un prieten [2]).

Ch. Dar ăsta e chiar robul meu Stasimus.

St. Nu mai departe eu, dând cu împrumut un talant, mi-am cumpărat cu el un neprieten şi mi-am pierdut un prieten.

Dar, multă minte mai am, de n'am de lucru, să mă'ngrijesc de treburile publice [3]), în loc să-mi văd de ce-i mai a-

---

1) Legiie de obiceiu se săpau pe plăci de marmoră, ori de metal şi se ţintuiau cu cuie, pe pereţi, pe pieţile publice.

2) Tirade împotriva moravurilor. Exemple numeroase: *Aulularia* (tirada lui Megadorus), 475-535; *Captivi*, 805-825; *Curculio*, 371-380, 462-486; *Epidicus*, 220-240; *Miles Glor.* (tirada lui *Periplectomenus*), 620-765; *Pseudolus*, 790-890; *Rudens*, 373-385.

3) La fel, *Persa*, v. 75.

www.digibuc.ro

proape de mine, să-mi pun la adăpost spatele. Acasă deci.

Ch. Ei, tu, stai acolo! Ascultă. *St.* Ei, tu! Nu stau.

Ch. Vreau, să stai.

St. Dar dacă eu nu vreau, ca tu să vrei? *Ch.* Oh, prea eşti de nesuferit, Stasimus!

St. Cumpără-ţi mai bine pe un altul, să ai cui porunci.

Ch. Pe Polux, eu mi-am cumpărat şi bani pentru el am dat. Dar, dacă el nu-mi e supus la poruncă, ce să fac?

St. Dă-i pedeapsă şi cât de grea.

Ch. Bună sfătuire, aşa sunt hotărît să şi fac.

St, Numai dacă nu te-i şti îndatorat cu ceva.

Ch. Dacă eşti de treabă, îţi sunt îndatorat; dacă eşti altfel, am să fac, cum mă sfătueşti.

St. Ce mă priveşte pe mine, dacă tu te foloseşti de robi buni, sau răi?

Ch. Pentrucă în afacerea asta ai şi tu o parte de bine şi de rău.

St. Pe una din ele ţi-o las ţie; pe cealaltă, aceea care e de bine, dă-o încoa, la mine.

Ch. Dacă ai s'o meriţi, fie. Te uită acum înapoi spre mine. Eu sunt Charmides.

St. Ei, cine pomeneşte numele celui mai bun om?

Ch, Chiar omul cel mai bun.

St. Mare, pământ, cer, zei, vă cer mărturia voastră! Vád eu îndestul de bine cu ochii? Este chiar el, sau nu este? El este; cu siguranţă, el este; el este, fără îndoeală [1]). O, dragă stăpâne, cel prea mult dorit, fii salutat!

Ch. Salutare, Stasimus. *St.* Că eşti sănătos — *Ch.* Ştiu şi te cred.

Dar, lasă la o parte toate şi răspunde-mi la ce te'ntreb eu: Copiii mei, ce-mi fac, pe cari lăsatu-i-am aici, băiatul şi fata?

St. Trăesc, sunt sănătoşi.

---

1) Aceste scene de nerecunoaştere, aşa de puţin fireşti, sunt una din neverosimilele ficţiunii dramatice ale comediei vechi. Exemple numeroase: *Captivi*, 831-835; *Casina*, 720-750; *Curculio*, 301-305; *Poenulus*, 851-858; *Rudens*, 676-680 etc.

www.digibuc.ro

Ch. Fireşte, amândoi? *St.* Amândoi. *Ch.* Zeii vor să mă ţină sănătos şi'n viaţă!

Despre celelalte, te-oiu cerceta înăuntru, pe îndelete, despre tot ce vreau. Să mergem în casă, urmează-mă.

St. Incotro te duci? *Ch.* Incotro vrei, dacă nu acasă?

St. Şi aci crezi tu că locuim noi?

Ch. Unde, în altă parte aş putea crede?

St. Acum — *Ch.* Ce e acum? *St.* Numai sunt ale noastre casele astea! *Ch.* Ce-mi aud eu?

St. Le-a vândut fii-tău casele. *Ch.* M'am nefericit!

St. Cu bani gata de argint sunător [1]). *Ch.* Cu cât? *St.* Cu patruzeci mine. *Ch.* M'am dus!

Cine le-a cumpărat?

St. Callicles, căruia îi lăsaseşi în grije avutul tău. El s'a aşezat acum aci cu locuinţa, iar pe noi ne-a isgonit afară din casă.

Ch. Unde locueşte acum fii-meu?

St. Aci, în încăperile din dos.

Ch. Rău m'am nefericit!

St. Am ştiut-o eu c'are să-ţi cadă cu greu, când ai să auzi una ca asta.

Ch. Cu nespus de mari greutăţi, am avut de luptat pe marea cea întinsă, cu primejdie de moarte am putuţ sçăpa din mâna atâtor hoţi de mare [2]) şi mă înapoiai sănătos spre casă. Acum, aci, iată-mă, strâns de gât tocmai de aceia, pentru cari mi-a fost dat să îndur atâtea, la vârsta mea! Supărarea îmi copleşeşte sufletul. Stasimus, ţine-mă.

St. Vrei să mă duc după apă?

Ch. Când avutul meu trăgea să-şi dea sufletul, atunci trebuia să-l fi stropit cu apă.

Callicles. Charmides. Stasimus [3]).

Ca. Ce sgomot e ăsta, pe care-l aud aci, înaintea casei mele?

1) *praesentariis argenti minis numeratis.* — 2) *per praedones.*
3) Diverbium. (*Iambi senarii*), v. 1093-1114.

www.digibuc.ro

Ch. O, Callicles, o, Callicles, o, Callicles! Cărui prieten mi-am încredinţat eu averea mea?

Ca. Unuia cinstit, credincios, de bună credinţă şi de multă încredere [1]). Şi te salut şi mă bucur, precum c'ai venit sănătos.

Ch. Le cred toate astea, de sunt aşa, precum le spui. Dar, ce-i arătarea asta pe tine [2])?

Ca. Să-ţi spun. Desgropam înăuntru tezaurul, zestrea, care trebuia să fie dată fetei tale. Dar, înăuntru am să-ţi povestesc şi asta şi altele. Urmează-ma. *Ch.* Stasimus! *St.* Ei! *Ch.* Cu nădejde, dă o fugă până în Pireu şi să-mi sbori într'un gând. Ai să vezi acolo corabia, cu care am fost aduşi. Spune-i lui Sangarinus, să aibă grije, să fie aduse cele, ce i-am poruncit şi să-mi vii şi tu împreună. La vamă, ce-a fost de platit, s'a plătit. Nu-i vreme de pierdut. Du-te, umblă desgheţat, acum să-mi fii înapoi.

St. Voiu fi în acelaş timp şi acolo şi aici. *Ca.* Tu, urmează-mă, aci, înăuntru. — *Ch.* Te urmez.

St. Asta-i singurul prieten ramas cu credinţa stapânului meu şi care nu şi-a îndepărtat sufletul dela adevărata credinţă, pentrucă el singur, dupacum bănuesc eu, îşi păstrează credinţa, deşi cu multe necazuri * * * cred eu că s'a ales din pricina aceasta.

ACTVL AL V-lea.

Lysiteles [3]).

Eu-s omul mai presus de ceilalţi oameni,
Plăceri şi bucurii destule, câte vreau.
Aşa mi se'mplinesc, cu bine, ce doresc.

---

1) *probo et fideli et fido et cum magna fide.*

2) Callicles ocupat cu desgroparea banilor, probabil că ieşise afară, aşacum eră, fără haină şi plin de pământ.

3) Canticum, al patrulea. V. 1115-1119.

www.digibuc.ro

Ce fac îmi răuşeşte, e gata, má urmează,
Că bucurie-aduce-o altă bucurie.
Stasimus [1]), care robeşte, ca rob al lui Lesbonicus,
Imi spuse mai acuma, venind să mă 'ntâlnească-acasă,
Precum că i-a sosit stăpânul, Charmides cel plecat.
Se cade-acuma, să mă duc, în grabă mare sá-l găsesc,
Ce-au fost cu fiul hotărîte, să le'mplinească tatăl.
Mă duc, dar uşile de aci, cu scârţâitul lor acum,
Zábavă mare îmi aduc, la timp nepotrivit [2]).

Charmides. Callicles. Lysiteles. Lesbonicvs.

Ch. N'a fost, nu este şi nici că va fi om pe lume, cred eu, a cărui cinste şi credinţă, faţă de un prieten, să poată fi deopotrivă cu a ta. Pentrucă, fară tine, m'aş fi văzut acum dat afară din casele astea.

Ca. Dacă m'am purtat bine faţă de un prieten şi m'am îngrijit cu credinţă de ale lui, nu mi-se pare, să fi meritat laudă. Cel mult socot că n'am căzut în păcat. Pentrucă, un lucru, care ţi-se dă, să fie numai al tàu, poţi face ce vrei cu el; însă, dacă ţi-se dă numai sá-l foloseşti, acela e în dreptul lui, să şi-l ceară înapoi, oricând voeşte.

Ch. Aşa este, cum spui tu. Dar, de un lucru nu mă pot eu dumeri îndeajuns, că şi-a logodit el sora, într'o familie aşa de distinsă.

Ca. Da, după Lysiteles, fiul lui Philto.

Ly. Imi pomeni numele.

Ch. Şi-a apropiat una din cele mai bune familii.

Ly. Ce mai stau şi nu le vorbesc? Dar, ia să mai zăbovesc, cred eu, pentrucă au început să lege vorba tocmai despre ce mă priveşte pe mine.

Ch. Vai!

Ca. Ce este?

---

1) Recitativ. *(troch. septenarii)*, v. 1129-1189.

2) Mult mai meşteşugit a răuşit Terentius să dea bucuria unui tânăr, care a isbutit în dragoste (Chaerea, în *Eunuchus*). V. şi *Trucul.* 706.

www.digibuc.ro

Ch. Mai adineaori uitai să-ţi spun, în casà: Mai acum, la sosire, îmi ieşi în cale un oarecare moftangiu, un înşelător nevoie mare. Asta spunea că aduce dinspre partea mea o mie nummus ţie şi fiului meu, Lesbonicus. Nu-l ştiu, cine-o fi şi nici până astăzi nu l-am mai zărit cu ochii. Dar, dece râzi?

Ca. Cu ştirea mea a venit el, caşicum ar aduce bani dela tine, pe cari să-i dau fetei tale, zestre, pentru ca fiul tău, când i-aş da fetei, să creadă, precum c'au fost aduşi dela tine, să nu poată cumva prinde firul afacerii, că la mine ar fi nişte bani ascunşi ai tăi, şi, după lege, să-şi ceară dela mine moştenirea părintească.

Ch. Pe Polux, iscusit lucru!

Ca. Megaronides, deopotrivă prieten binevoitor al meu şi al tău, a născocit afacerea.

Ch. Ii laud sfătuirea şi i-o aprob.

Ly. Dece mi-oiu fi stând eu singur, ca un prost, de fricâ, să nu le stric lor vorbirea şi nu fac, ce trebue, să fac? Să le vorbesc.

Ch. Cine să fie acesta, care păşeşte încoa, spre noi?

Ly. Pe Charmides, socrul său, îl salutá Lysiteles.

Ch. Zeii să-ţi dea, ce voeşti, Lysiteles.

Ca. Nu mi-s şi eu volnic de un salut?

Ly. Cum nu. Salutare, Callicles! Pe el însă e drept să mi-l am mai în deaproape: Cămaşa e doar mai aproape de piele, ca haina.

Ca. Doresc ca zeii să vă împlinească cu bine gândul vostru.

Ch. Aud că fata mea ţi-a fost făgăduită ţie.

Ly. Afară numai dacă tu nu te'nvoeşti.

Ch. Ba, nu, că nu m'aş învoi.

Ly. Aşa dar, îmi dai pe fiica ta de soţie?

Ch. Ţi-o dau şi o mie Philippi de aur, drept zestre.

Ly. Nu-mi trebue zestre.

Ch. Dacă fata ţi-e dragă, la fel se cade să-ţi fie şi zestrea, pe care ea ţi-o aduce. Şi la urma urmei, n'ai să-ţi ai ce vrei, dacă nu iei şi ce nu vrei.

Ca. Iţi cere un lucru drept.

www.digibuc.ro

Ly. Va avea câştig de cauză, cu aşa advocat şi aşà judecător. Cu învoeala asta, îmi făgăduești, să-mi dai pe fiica ta de soţie?

Ch. Iţi făgăduesc [1]).

Ca. Şi eu îţi făgăduesc acelaş lucru.

Ly. Oh, fiţi salutaţi, dragele mele rude!

Ch. Şi totuş, pe Polux, sunt unele lucruri, pentru care sunt supàrat pe tine.

Ly. Ce am făcut?

Ch. Pentrucă mi-ai lăsat copilul să se strice.

Ly. Dacă lucrul acesta s'ar fi făcut cu voinţa mea, ai avea dece să fii supărat pe mine. Dar, îngadue-mi, să dobândesc dela tine un lucru, pe care-l vreau.

Ch. Ce lucru?

Ly. Ai s'o ştii. Dacă s'a greşit cu ceva, din prostie, să le dai pe toate uitării. Dece clatini din ca?

Ch. Mi-se sfâşie inima şi teama mă stăpâneşte.

Ly. Dece?

Ch. Că este aşa, cum eu nu-l vreau să fie, asta îmi sfâşie inima; de m'aş apuca, să nu-ţi împlinesc, ce mă rogi, mă tem, sá nu má socoţi c'aş putea fi nepăsător faţă de tine. N'am să fac pe greoiul. Am să fac aşa, cum vrei.

Ly. Eşti om de omenie. Mă duc, să-l chem încoa.

Ch. E trist lucru, sá nu poţi raspláti binele şi răul, după meritul fiecăruia!

Ly. Deschideţi, deschideţi în grabă şi chemaţi încoa, afară, pe Lesbonicus, dacă este acasă: Aşa-i de mare graba, pentru care vreau eu, să dau cu ochii de el.

Le. Cine mă cheamă grabnic afară, cu atâta sgomot găgios?

Ly. Un binefăcător, care ţi-e prieten. *Le.* E ceva de bine? Spune-mi.

Ly. De bine. Mă bucur că tatăl tău s'a înapoiat sănătos din străinătate.

---

1) *Sponden... Spondeo.* V. nota, v. 573.

www.digibuc.ro

Le. Cine spune asta? *Ly.* Eu. *Le.* Văzutu-l-ai? *Ly.* Şi tu la fel poţi, ca să-l vezi.

Le. O, tată, tată dragă, salutare!

Ch. Multă salutare şi ţie, fiule dragă.

Le. Dacă, tată, vreo oboseală —

Ch. Nu mi s'a întâmplat nimic, nu te teme: Mă reîntorc spre casă cu răuşită bună — numai dacă şi tu vrei, să-mi fii om cumpătat. Iată, fata lui Callicles ţi-se dă ţie de soţie.

Le. Am s'o iau, tată, şi pe ea şi pe o alta, pe care o vei voi tu.

Ch. Deşi am fost supărat pe tine, dar, a-ţi lua pe cap o femeie, e şi asta destulă belea.

Ca. Ba, pentru el e prea puţin lucru, că şi o sută de mu- ieri şi tot ar fi puţin, faţă de aşa păcate.

Le. Deacum, m'oiu potoli şi eu.

Ch. Ce spui, numai de-ai face-o!

Ly. E vreo pricină, dacă mi-aş duce soţia mâine acasă?

Ch. Foarte bine. Cum vrei. Pregăteşte-te pentru poimâine.

Trupa. Aplaudaţi.

www.digibuc.ro